

Kultuuriministeeriumi Rahvakultuuri Keskuse Peipsiveere kultuuriprogrammide mõju-uuring

Uuringu raport

Uuringu tellija: Rahvakultuuri Keskus, Kultuuriministeerium

Uuringu läbiviija: Tartu Ülikooli etnoloogia osakond, Rakendusliku
Antropoloogia Keskus

Tartu 2016

Raporti koostajad: Keiu Telve, Helleka Koppel

Nõuandjad: prof. Kristin Kuutma, Ester Bardone

Välitööde tegijad: Helleka Koppel, Kaia Beilmann, Laura Jamsja, Ave Taavet, Keiu Telve

Projekti koordinaator: Reet Ruusmann

Rakendusliku Antropoloogia Keskus

Rakendusliku Antropoloogia Keskuse (RAK) eesmärgiks on sotsiaal- ja humanitaarteaduste meetodite abil praktiliste probleemide lahendamine Eesti ühiskonnas. Soovime oma tegevusega esile tõsta kultuuriuuringute tähtsust ning kutsume oma projektidesse appi ka tudengeid, et pakkuda neile rakendusliku suunitlusega erialaseid praktikavõimalusi.

Viime läbi kvalitatiivseid uuringuid, mille abil on võimalik leida lahendusi nii ühiskondlikele kui ka näiteks ettevõtete sisestele probleemidele. Meie jaoks on oluline kodanikuühiskonna areng, organisatsioonide teadlik tegutsemine ning uurimistöö kaasamine nende edenemisesse. RAK näeb küsimustes vastuseid ning probleemides lahenduskäike.

RAK läheneb igale juhtumile individuaalselt ning lähtub just selle probleemkohtadest ja küsimustest. Peame oluliseks vahetut suhtlust ning kasutame materjali kogumiseks vestlusi, intervjuusid ja vaatlust, et avada probleeme sügavuti. Kombineerime uurimisprotsessis kaasaegset tehnoloogiat ning visuaalseid meetodeid, et edastada küsijale mitmekülgne pilt vastustest.

keiu@antropoloogia.ee

www.antropoloogia.ee

www.facebook.com/pages/Rakendusliku-Antropoloogia-Keskus/

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ELU PEIPSIVEEREL	5
1.1. KOOSEKSISTEERIMINE NING KULTUURIDE PÕIMUMINE	5
OMAVAHELINE SUHTLUS NING KOKKUPUUTEPUNKTID	5
UUED JA VANAD OLIJAD	7
1.2. OLULISEMAD ELATUSALAD	7
KALASTUS	8
SIBULAKASVATUS	8
TURISM	9
1.3. HARIDUS	10
1.4. KULTUURIELU	11
POSITIIVSED ASPEKTID	11
MUUSEUMID	12
PROBLEEMKOHAD	15
1.5. KOOSTÖÖ VALLAVALITSUSTEGA	16
2. VANAUSULISTE KULTUUR	19
2.1. VANAUSULISTE KOGUKOND	19
2.2. RELIGIOON	20
2.3. HARIDUS JA NOORED	20
2.4. PKP TOETUSTE TAOTLEMINE VANAUSULISTE KOGUKONNAS	22
2.5. POTENTIAALSSED PROJEKTID TULEVIKUS	24
3. KODAVERE KULTUUR	25
3.1. ÜHISTEGEMINE	25
3.2. NOORED JA HARIDUS	26
3.3. OLULISEMAD KODAVERE KULTUURI TOETAVAD PROJEKTID	27
AABITSA VÄLJAANDMINE	27
KODAVERE MURDELAAGRID	28
KODAVERE PÄRIMUSKULTUURI KONVERENTS	28
3.4. POTENTIAALSSED PROJEKTID TULEVIKUS	28
3.5. KODAVERE KULTUURI TULEVIK	29
4. KULTUURIMINISTEERIUMI RAHVAKULTUURI KESKUSE PEIPSIVEERE PROGRAMM	31
4.1. TUNTUS	31
4.2. PKP TUGEVUSED	33
4.3. PKP ARENGUVÕIMALUSED	33
KOKKUVÕTE	39

SISSEJUHATUS

Rakendusliku Antropoloogia Keskus (RAK) viis 2016. aasta juunist augustini Peipsi järve äärsetes külades ja valdades läbi välitööd, mis koosnesid kohalike intervjuerimisest, küsitlusest ja osalusvaatlusest kultuuriüritustel. Uuringu kava, peamised uuringuküsimused ja vastajate sihtrühm kavandati eelnevalt koostöös Tartu Ülikooli etnoloogia osakonna, Kultuuriministeeriumi ja Rahvakultuuri Keskusega. Samuti olid kättesaadavad Peipsiveere kultuuriprogrammi materjalid ning Rahvakultuuri Keskuse valduses olev kogu vajalik info uuringu läbiviimiseks.

Välitööde sisse jäid lisaks ühepäevastele käimistele ka kaks pikemaajalist tsüklit, mil elati kohapeal – ühe nädala Kasepää külas (Peipsiääre vald) ja teise nädala Rootsikülas (Alatskivi vald). Kokku **vaatlesid** viis RAKi uurijat **kümmetkonda kultuuriüritust** (nt Alatskivi vanavara laat, Siguripäev ja Sigurimuuseumi avamine Kolkjas, Pillipidu Ranna rahvamajas Lümital, Naboika ehk kangatrüki päev Peipsimaa Külustuskeskuses Kolkjas, vanausuliste lastelaager Kolkjas, ikoonimaali õpituba Samovarimuuseumis Tihedal, filmi “Vahimehed suure järve rannal” esilinastus Mustvees, saate “Lauluga maale” lindistus Mustvees) ning **intervjueerisid 68 inimest**, sh 14 vanausulist ning 13 noort. Intervjueeritud noortest 4 olid vanausulised ning 9 n-ö tavalised noored, kellest 2 olid osalenud viimase aasta jooksul Kodavere murrakuga seotud üritustel.

Vaatlusele ja intervjuudele lisaks viidi piirkonnas läbi **ankeetküsitlus**. Küsitluslehte jagati välitööde käigus ning need olid kättesaadavad ka internetis ja kohalikes raamatukogudes. Küsitlusele vastas **45 inimest**: 9 vastust olid venekeelsed, teised eestikeelsed; 5 inimest määratles ennast vanausuliseks ja 4 Kodavere murraku kõnelejaks. Suurem osa vastanutest olid naised (37) ja enamik elas Peipsi järve äärses piirkonnas. Vastajate keskmine sünniaasta oli 1970. Ankeetküsitluse käigus kogutud andmed on aluseks ka raporti sisuosa andmegraafikutele.

Intervjuudest, vaatlusest ja küsitlusest saadud materjal on mõeldud üksteist täiendavana. Vaatluste eesmärgiks oli leida informante, kaardistada erinevate ürituste sihtgrupe ning saada piirkonna kultuurielu tunnetus. Ankeetküsitluses keskenduti Rahvakultuuri Keskuse Peipsiveere kultuuriprogrammi (edaspidi PKP) tuntuse ja laiema sihtrühma ootustele seoses piirkonna kultuurieluga. Poolstruktureeritud küsitluskavaga intervjuud avasid sügavamalt kultuurikorraldusse rohkemal määral kaasatud inimeste arvamusi nii piirkonna sotsiaal-majandusliku olukorra kui ka toetusprogrammide kohta.

Käesolev raport kajastab RAK-i uurijate poolt läbiviidud välitööde tähelepanekuid. Kõik informantide tsitaadid on raportis kaldkirjas ja juurde on lisatud intervjueritute sugu, sünniaasta, elukoht ning vajadusel ka kuuluvus erigruppi (vanausuline, Kodavere murraku kõneleja) või viide tema töökohale.

Raport koosneb neljast osast. Esimene kajastab tänapäeva elu Peipsiveere piirkonnas ning sealseid eripärasid, mida on oluline järgmise programmiperioodi ettevalmistamisel silmas pidada. Teine ja kolmas osa keskenduvad erigruppidele: vanausulistele ning Kodavere kultuuri kandjatele-edendajatele. PKP-i mõjuga kitsamalt, sh tuntuse, tugevuste ja raskustega, tegeleb neljas peatükk, kus on vahendatud ka intervjueritavate konkreetseid soovitusi ning ootuseid uuele perioodile.

1. ELU PEIPSIVEEREL

Toetuste ja piirkondlike programmide mõju Peipsiveerele sõltub oluliselt laiematest majanduslikest, sotsiaalsetest ja kultuurilistest oludest. Peipsiveere elu mõjutavad näiteks mitme selgelt eristuva kultuurigrupi kooselamine, traditsioonilised ja vähemtraditsioonilised elatusalad, haridus- ja kultuurielu tingimused ning võimalused. Kõik nimetatud valdkonnad on omakorda seotud inimeste nägemusega oma vallast ja selle juhtimisest ning taanduvad suuresti erinevate inimeste omavahelistele suhetele.

1.1. Kooseksisteerimine ning kultuuride põimumine

Piirkonna ühe suurima eripärana tunnetatakse **kahe kultuuri, eesti ja vene kultuuri tihedat läbikäimist**. Eestikeelne ja venekeelne kogukond on omavahel põimunud ja suheldakse raskusteta. Näiteks kohtutakse üksteisega piirkonnas toimuvatel üritustel ja pidustustel.

Eestlastele oli huvitav, kuidas vene rahvas pidutseb. Me teame, et need temperamendid on erinevad. See, et me oleme koos ja me täiendame üksteist. Me täiendame oma elu ja see ongi väga tore. Ma olen siin eluaeg elanud ja ma ei kujuta ette, et elaksin mujal. (N, 1968, Mustvee, vanausuline)

Omavaheline suhtlus ning kokkupuutepunktid

Kui küsida Peipsiveere inimestelt piirkonna eripära kohta, mainib enamik, eelkõige just Mustvees ning Kasepää vallas elavad inimesed, esmajärjekorras elanike **omavahelist sõbralikku läbisaamist**. Sõltumata sellest, et kuulutakse erinevatesse kultuurigruppidesse, on **suhted head**.

Meie piirkond on reaalselt väga eripärane. Meil lähevad need kaks kultuuri kõrvuti. Täielikult. /.../ Vene ja eesti kultuur on justkui poiss ja tüdruk, kes lähevad käest kinni hoides. Ja selles ongi võlu. /.../ Me elame koos kaua. Väga kaua. Ja ma ei tea, ma arvan, et meie piirkond on selline eeskujulik, saad aru. Eeskujuks kahe kultuuri suhete mõttes. Kellelgi oleks võib-olla vaja meie pealt õppida – kuidas me saame koos olla. (M, 1957, Mustvee, vene keelt emakeelena kõnelev)

Palju rõhutatakse **eestlaste ja venelaste head omavahelist läbisaamist Peipsiveerel**. Samas leitakse, et **vanausulised** on võrreldes eestlastega **pisut rohkem omaette hoidvad** ning suhtlustasand nendega jääb viisakaks, kuid pigem pinnapealseks. **Igapäevatoimetustes hoitakse omaette**, kuid naabritena üksteist austatakse.

Piirkonnas leidub üpris palju **segaperekondi** ning eestlased ja venelased käivad **koos olulisematel kultuuriüritustel**, tänu millele pidupäevadel siiski kohtutakse:

Kõike on meil kaks. Pidupäevad on topelt – vastlapäev, pärast maslenitsa. Eesti jõulud, pärast vene jõulud. (N, 1958, Lohusuu)

Mõnetine erinevus olulisemaks peetavates üritustes tuleneb sellest, et **vanausuliste ja õigeusklike jaoks on tähtsaimad religioossed pühad** (jõulud, lihavõtted jt), samas kui **eestlased on pigem**

passiivsed kirikuskäijad. Kui eestlased lähevad Peipsiveeres jõulupühadest erineval ajal kirikusse, siis pigem mitte osa saada jumalateenistusest, vaid eelkõige on motiiviks huvi ja soov näha nii õigeusklike kui vanausuliste kirikukultuuri eripära.

Ilmselt on eestlaste ja venelaste rahumeelse kooseksisteerimise rõhutamise tagamaad peidus nii Eesti kui ka Vene meedias, kus vastupidiselt rõhutatakse just kahe rahvuse vahelisi konflikte. **Peipsiveere piirkonda peetakse eriliseks, et seal väidetavalt rahvusepõhiseid konflikte ei ole,** kuna etniline mitmekesisus on näiteks Narva või Tallinnaga võrreldes ajalooliselt teisiti kujunenud. Samas võib **rahvusepõhiste stereotüüpide** levimist pisut näha siiski Koosa noorte seas, kus grupi aktiivsemad eestkõnelejad rõhutasid korduvalt, et nemad ei saa läbi Kolkja ja Varnja (vene) noortega, sest viimased on nende vastu agressiivsed:

Meie sinna ülbama ei lähe ja nemad ei tule siia ka. /.../ Kolkja omadega ei ole mõtet läbi saada, saab sibulaga pähe. (M, 2000, Koosa)

Antud seisukohavõtt leiab samas vastuvaidlemist samuti grupiintervjuus osalenud tüdrukute poolt, kes mainivad, et poisid teevad mõne üksiku negatiivse kogemuse pealt liiga kergelt üldistusi. Kokkuvõttes ilmneb Koosa noorte seas siiski eelistus suhelda oma rahvusest noortega, keda on rohkem Alatskivil ja Palal. Alatskivi noortega suheldakse tihedalt: seal käiakse suviti tööl ning mängitakse eakaaslastega spordimänge.

Hõõrumised eesti ja vene ning ka vanausuliste ja õigeusklike kogukondade vahel jäävad Nina külas tegutsev turismiettevõtja sõnul pigem varasemasse aega:

Aga vanast ajast on siin ikka teada, külamehed rääkisid, et kui Nina omad Kolkjasse peole läksid, siis tavaliselt ikka midagi juhtus. Kui õigeusklikud vanausulistele külla läksid... ikka oli vist mingit nagelemist omavahel seal lõpuks, et kes kelle tüdrukutega tantsib ja... Aga tänapäeval ma küll ei tea, et seda oleks. (M, 1971, Nina)

Tänapäeval ta selliseid konflikte täheldanud pole. Domineeriv arvamus on, et **religioon ei takista omavahelist suhtlust:**

Siin on religioosnes plaanis täiesti konfliktivaba piirkond. (M, 1962, Kallaste, vanausuline)

Usutunnistust peetakse igaühe isiklikuks asjaks, omavahel saadakse hästi läbi ning osaletakse vastastikku ka teiste religioonide pidustustel.

Negatiivsena tuuakse välja, et kuigi koos elatakse viisakalt ja sõbralikult, on **kogukonnad tihti passiivsed.** Ettevõtmiste algatajad ning osalejad on pahatihti ühed ja samad näod. Suur osa külaelanikest hoiab kõrvale ning tegeleb "oma asjadega".

Kasepää valla küladega võrreldes puutuvad eestlased ja venelased vähem, ent siiski tihedalt, kokku ka näiteks Alatskivil, Kolkjas ja Varnjas. Üsna **levinud on vene laste panemine eesti lasteaedadesse ja koolidesse** omandamaks juba noores eas eesti keelt. **Enim kokkupuutepunkte ongi haridusvaldkonnas:** lapsed suhtlevad koolis või lasteaedades, vanemad omakorda üritustel, kus nende lapsed esinevad. Kui teistes valdades räägitakse kakskultuurilisusest, siis **Alatskivi inimesed,** eriti turismivaldkonnas tegutsejad, **rõhutavad kolmekultuurilisust: eesti ja vene kõrvale lisatakse baltisaksa kultuur,** mille eestkõnelejaks on Alatskivi loss.

Erinevaid kultuurigruppe aitavad kokku tuua ka **projektid, mis mingi tegevuse kaudu inimesi ühendavad.** Näiteks käivad Peipsimaa Külastuskeskuse korraldatavates käsitööringides erineva

religioosse taustaga ja erinevatest Peipsiveere piirkondadest pärit inimesed. Taolised projektid aitavad kogukondi ühendada ning erinevaid inimesi kaasata, mistõttu nähakse neis suurt väärtust.

Uued ja vanad olijad

Sarnaselt teistele maapiirkondadele **eristuvad** Peipsiveeregi külade sees **selgelt uued tulijad ning juba mitmendat põlvkonda kohalikud inimesed**. Kuigi leidub ka erandeid, on **suhtumine uutesse tulijatesse**, kellest väga tihti saavad ka kohaliku kultuurielu eestvedajad, üldiselt **positiivne**. Peipsiäärsete valdade inimesed **hindavad kõrgelt** nii Ambulartooriumi, Voronja galerii kui Peipsimaa Külustuskeskuse tegevusi. Uute tulijatena on nad suutnud pälvida kogukonnas pigem austuse kui hukkamõistu, mis toetab seesuguste, **veidi hübriidsete kultuuriprojektide olulisust**.

Uued tulijad ise mõtisklevad aga tihti selle üle, miks just nemad kultuuri valdkonnas vanade olijatega võrreldes aktiivsemalt tegutsevad:

Mulle tundub, et nad on elanud siin nii palju aastakümneid, et palju sa ühte asja teed... jaks kaob ära lihtsalt. Või nad siis enam ei näe selle asja väärtust. Meie kui väljastpoolt tulijad oleme siia tulnud ja näeme, milline pärl see piirkond on, see on tegelikult jube äge ja tahaks midagi ära teha, aga võib-olla siis ongi see, et me oleme nooremad ka ja veel on jaksu ja usku. (N, 1983, Varnja)

Kuna kohalike (Peipsiveere juurtega) noorte aktiivsem tuumik on piirkonnast ära kolinud, teevad uued tulijad, eelkõige eestlastest kultuuriaktivistid, koostööd just kohaliku kogukonna vanema põlvkonnaga. Enda üritustel antakse **kohalikele võimalus** tegeleda toitlustusega või aidata muul moel ürituse edenemisele kaasa, mis **seob nii erinevaid põlvkondi kui erineva etnilise ja religioosse taustaga inimesi** tugevamalt kokku.

1.2. Olulisemad elatusalad

Peipsiveere traditsioonilised elatusalad on **maaharimine** ning **kalapüük**. **Sibulakasvatusega** tegeletakse üpris palju tänaseni, eelkõige just vanausulised, kes müüvad hooajaliselt teede ääres teisigi omakasvatatud **köögivilju** ning ise korjatud **metsasaadusi** (jõhvikad, kukeeseen). Olulise põllukultuurina on kadunud **sigur**, mille taastatvustamisega tegeleb Kolkjas asuv Peipsimaa Külustuskeskus. Siguri kasvatamises näevad potentsiaali teisedki:

Sigur võiks tagasi tulla küll, sest sigur siin hästi kasvab. See muld on sigurile täpselt paras ja hea nagu ja iseenesest võiks nagu tulla. (N, 1973, Varnja)

Kohapealsete töökohtade arv on väga vähene piirdudes peaaesjalikult valdade, haridusasutuste ja kaubandusega. Paljud käivad igapäevaselt **tööl suuremates linnades**, eelkõige Tartus. Kahjutundega mainitakse, et endised kalurid ning sibulakasvatajad on nüüd suundunud ehitajatena tööle **Soome** või **Norrasse**. Eelkõige on puudus tööealistest ja aktiivsetest meestest. **Kohapealsete töökohtade piiratust nähakse piirkonna suurima probleemina**.

Et no kui kurdetakse, et siin tööd ei ole täna, siis nagu samas võib öelda, et alati on käidud väljapool tööd tegemas. Aga no selle ajaga keegi ei võrdle enam ennast. Eks ta nii ole. Praegu võrreldakse kindlasti selle vene ajaga. /.../ Meie tunneme veel sellest puudust, et siin oleks korralik internetiühendus, et saaks siin tööd teha, saaks teistsuguseid töökohti otsida, nagu kaugtöö

töökohti, mis käivad üle interneti, aga vald ei ole tegelenud sellise asjaga, et siia korralik internet saada. (N, 1976, Kolkja)

Oluliseks majandusharuks on kujunenud **turism**, mis samas toetub paljusi Peipsiveere traditsioonilisele eluviisile ja elatusaladele.

Kalastus

Kalapüük on olnud oluline osa Peipsiveere eluolust ja eripärast. Kui **ajalooliselt** oli kalapüügiluba **pärandatav**, siis **nüüdseks** on püük kala vähesuse tõttu **rangemalt reguleeritud**. Püügiajad ning -kogused on **määratletud lubadega**, mille **hinnad** on kohalike kalurite jaoks liiga **kallid**. **Enamik püügilube on koondunud ettevõtjate, kala edasimüüjate kätte**. Enim on kalapüügiga kohalike sõnul veel seotud Kallaste linn, kus käiakse ümbruskonnast kala ostmas. Inimeste **toidulaualt** on varasemaga võrreldes **kala oluliselt vähemaks jäänud**. Kala saadakse põhiliselt vaid ametlikest müügipunktidest, sest kohalikel endil puudub võimalus vabalt püüda.

Kalapüügi tingimused ja regulatsioonid tekitavad pahameelt kahel tasandil. Esiteks **kurdetakse püügiaegade ja -kvootide üle**:

Me ei saa üldse aru... püügiload ja järv on lahti ainult siis, kui ei saa seal käia. No näiteks kevadel on võimalus minna võrkudega järvele kala püüdma, aga jää on peal. Jää läheb ära, kuupäev kukub, aga siis enam ei lubata. Et tegelikult on see hästi naljakas, et need inimesed, kes elavad siin järve ääres, et nad ei tohi iseendale kala püüda. (N, 1974, Raja)

Teiseks tekitab pahameelt **püügilubade hind ning vähesus**. Tuntakse ebaõiglust, et püügiload on koondunud suurettevõtjate kätte. Üksikud kutselised kalurid ei jaks lubasid osta (hind suurusjärgus 10000 eurot) ning isegi kui keegi jaksaks, on kala kokkuostjad lubade taotlemisega väga kiired ja napsavad need üksikute kalurite eest ära. Häirivana tuuakse välja ka **kutselistele kaluritele antavaid eesõiguseid** harrastuskalurite ees:

Nendele kalafirmadele on antud täna nii suured õigused. Näiteks kui sügiseti on kohapüük ja nemad püüavad mutiga, siis neil on alammõõt väiksemaks tehtud. Miks on kutselisel see eesõigus? (M, 1969, Mustvee)

Kimbatust tekitab ka asjaolu, et Peipsi järve Eesti poolel on kalapüük rangelt reguleeritud, kuid Vene poolel püütakse kvootidest hoolimata pidevalt. **Soovitakse, et kalameestel oleks rohkem vabadust püüda**. Ollakse seisukohal, et kui mitte põhielatusalana, siis turismi ja toidukultuuri edendamise võtmes võiks kalapüük Peipsiveeres säilida ning selle nimel võiks kohalikele kaluritele olla seatud eritingimused.

Sibulakasvatus

Sibul on üks olulisemaid **Peipsiveere kultuuri sümboleid**, millele tugineb ka Peipsiveere võimalusi ja kultuure tutvustav ning kohalikke kultuuriseltse ja turismiettevõtjaid ühendav "Sibulatee" võrgustik.

Sibulamüüjaid on suve teises pooles ning sügisel **tänavapildis sageli näha** (eriti Varnjas, Kasepää, Kolkjas ning Mustvee lähedal). Sibulakasvatusega seoses mainivad pea kõik Kolkjas asuvat Kostja Sibulatalu. Talu peremehe enda seisukoha järgi oleks sibulakasvatuse edendamiseks **vaja suuremat koostööd** piirkonna kasvatajate vahel, et Peipsi sibulat kui märki turustada ja kaitsta ning võidelda

konkurentsi pakkuva Poola sibulaga, mida kohati Peipsi sibula pähe müüdavat. Tema meelest on sibulamüüjad ise liiga passiivsed ega viitsi ületada bürokratiast tulenevaid takistusi oma elatusala **kaitsmiseks ja edendamiseks**.

Leidub neidki, kes näevad sibulakasvatust **kaduva traditsioonina**. Oma skepsist põhjendatakse eelkõige väitega, et inimesi, kes oskaksid ja viitsiksid teha nii **rasket tööd** nagu seda on sibulakasvatus Peipsi kombel, tulevikus lihtsalt enam pole. Skeptikute meelest kahandab sibulakasvatamise motivatsiooni ka konkureeriv **odavam Poola sibul**. Lisatakse, et enamik kasvatajaid **võrdlevad praegust aega nõukogude perioodiga**, mil sibulamüügist saadav tulu oli tänu Leningradi (Peterburi) turul käimisele oluliselt suurem:

Tänastel sibulakasvatajatel on meeles veel see "kuldne aeg", kui sai Venemaa turul käia sibulat müümas. Selle ajaga võrreldes läheb kindlasti väga halvasti. (N, 1976, Kolkja)

Samas on **nõudlus Peipsi sibula järgi endiselt kõrge**. Erinevaist Eesti paigust võetakse sügiseti ette sõit Peipsiveerde just sibulaostu eesmärgil ning juba piirkonnas olles külastatakse ka vaatamisväärsusi ja peatutakse mitmetes kohtades. Sibul on **oluline müügiartikkel** laatadel ja näiteks Kallastel peetavat kala- ja sibulalaata hinnatakse kõrgelt. Sibul saab enamjaolt sügisel otsa, kuigi kartes saagi kättejäämist võivad kohalikud seda müüa **periooditi liiga odava hinnaga**.

Kokkuvõtvalt leitakse, et sibulakasvatus on **äärmiselt raske töö** ning sellega tegelejaid võiks toetada ja näidata võimalusi oma sibula tõhusamaks **turustamiseks**. Samas nenditakse, et hetkel sibulakasvatusega tegelevate pensionäride jaoks ei pruugi müügitulu suurendamine olla prioriteet ning sibulakasvatusest huvitatud tööjõulisi noori on piirkonnas veel väga vähe.

Turism

Turism on otseselt **seotud traditsiooniliste majandusharude – sibulakasvatuse ning kalapüügi**ga. Neid nähakse piirkonna eripäradena, mis paljusid siia ka meelitab. Samuti rõhutatakse **loodust, vanausuliste iseloomulikke ridakülasid, kirikuid ja palvemaju**. Enamik näeb turismi Peipsiveere jaoks äärmiselt **olulise majandusharuna**:

Turism on meie piirkonna arenguvõti praegu. Täna on kõik sellest aru saanud, et see on oluline. Kui ma näen, kui palju on väikeettevõtteid tekkinud ja kõik töötavad suvel viimse jõu piiril, siis tegelikult saab ju öelda, et see toimib. /.../ Palju on tekkinud turismiga seotud töökohti ja piirkond on väga elavnenud. See ei ole enam selline kurb ääremaa, kus on üksikud autod kuskil teepeal, aga suvel on siin ikkagi, vaadake, kui palju matkabusse... see reaalselt toimib ja see on piirkonnale väga, väga oluline. (N, 1960, Alatskivi)

Paistab silma, et enamik Peipsiveeres **turismiga tegelejatest on eestlased**, kellest on saanud omamoodi vanausuliste kultuuripärandi **vahendajad**. Seejuures **osa vanausulisi** on turismi suhtes **skeptilised** (vt ka ptk 2). Nende seas kohtab arvamust, et kirikuid ja palvemaju pole sobilik turistide tõmbenumbrina presenteerida. Siiski pole selline seisukoht läbiv.

Turistid liiguvad **enamjaolt Peipsi rannikuäärt mööda**, mistõttu osa piirkondi (näiteks Pala ja Assikvere) on turismi osas vähem arenenud. Kuigi **“Sibulatee”** reklaamib Peipsiveert hüüdlausega “Üks piirkond, kaks rahvast, kolm kultuuri”, köidab turiste enim just **vanausuliste kultuur**. Eesti talupojakultuur ning Kodavere murrak pole nii ligi tõmbavad ning paljud pole viimatimainitustest teadlikudki. Küll on oluliseks turismi tõmbekeskuseks erinevatest rahvustest külastajate jaoks

Alatskivi loss – seda nii hoonena ja baltisaksa kultuuri tutvustajana kui ka kontsertide ja suveetenduste paigana.

Ootuspäraselt liigub enim turiste Peipsiveerel **suvekuudel**: n-ö levinumate turistitüüpidega võib välja tuua haagissuvilatega Kesk-Euroopa ekskursandid, jalgrattaturistid ning piirkonnast huvituvad eestlased. Eesti turisti toovad piirkonda eelkõige sibul, kala ja Peipsi järv. Pea kõik intervjuueeritud rõhutavad **Peipsi järve kasutamata potentsiaali**. Leidub vaid mõni üksik korralik rand või sadam, mis turiste ligi meelitaks ning rannaalade kordategemine on keeruliste looduskaitsetingimuste tõttu raskendatud. **Talvine turism** sõltub väga palju konkreetse aasta **kliimaatilistest oludest**. Näiteks käib piisavalt tugeva **jää** korral Peipsil **õngitsemas** üpris palju Läti turiste. **Kalastusega seotud tegevusi** pakuvad **lisandväärtusena** mitmed Peipsiveere turismiettevõtjad.

Turismi nähakse **väga olulise potentsiaalse sissetulekuallikana** majutust pakkuvatele ettevõtetele, muuseumitele, sibulamüüjatele, käsitöötajatele, veetranspordi pakkujatele jt, siis võiks selle valdkonna arendamisele Peipsiveeres **erilist tähelepanu** pöörata. “Sibulatee” on kohalike sõnul suur samm paremuse poole, sest koondab eestikeelse turisti jaoks info kokku, kuid lisaks kommunikatsioonikanalitele võiks edendada turistide majutamise- ja toitlustamisega seonduvat ettevõtlust ning laiendada tõmbekeskuste ringi. Sellele aitaks küsitlute arvates kaasa nii riigipoolsed turismi ja ettevõtlust toetavad projektid, vallajuhtide suurem tähelepanu turismile elatusvaldkonnana, aga ka kaaselanike senisest aktiivsem kaasalöömine. Olulisimaks peetakse seejuures Peipsi rannaääre korrastamist ja inimestele avamist. Peipsiveere turism võiks olla suunatud **vastutustundlikule külastajale**, kes tuleb piirkonda teadlikult tutvuma nii **kultuuripärandi** kui kohaliku **looduse** pakutavaga.

1.3. Haridus

Elanikele on suureks **murekohaks koolireform** ning kavandatavad gümnaasiumide põhikooliks muutmised ja väiksemate vallakoolide sulgemised. Mõlemad mõjuvad piirkonna kultuurielule negatiivselt. **Alatskivi kooli gümnaasiumiosa sulgemist** võrreldakse Kallaste linna saatusega sealse kutsekooli sulgemisjärgselt:

Kallastel oli kutsekool, kui see kinni pandi, siis linn suri välja. Kui kaardi pealt ka vaadata, siis see Kallaste on nagu mingi mädapaise. Ta ei sobitu mitte kuhugile. Ta nagu ei ole linn. Samas tal on linna nimi. Seal ei ole teid, seal ei ole mingit ettevõtlust, vabrikuid, midagi ei ole. (N, 1967, Alatskivi)

Gümnaasiuminoori nähakse algatajatena ning **piirkonna elu ülalhoidjatena**. Olukorras, kus ainukene piirkonna keskkool on Mustvees, otsustavad paljud minna gümnaasiumisse juba kodunt kaugemale ning noored potentsiaalsed algatajad on väga varakult piirkonnast eemale tõmmatud. See paneb muretsema õpetajaid ja kultuurikasvatusega tegelevad inimesi, kelle meelest noorte suurematesse linnadesse gümnaasiumisse minek **võib ohustada kohaliku kultuuri püsimist**.

Kõik uuringu käigus vaadeldud koolid (Pala, Alatskivi, Kallaste, Kolkja kool) **huvituvad pärimustemaatikast** ning on alustanud mitmeid projekte, mille raames tutvustatakse lastele Peipsi järve äärsete kogukondade kultuuri ja ajalugu. Eriti populaarsed on piirkondlikud ekskursioonid. Huvi määr igal konkreetsel juhul sõltub õpetajast ja õpetamisviisist.

Kui see [pärimuse õpetamine] siduda vahvate asjadega, mitte see, et sa istud ja õpid sõnu pähe, siis on see ikka huvitav neile. (N, 1960, Alatskivi)

Pärimuskultuuri tutvustamisega läbi **turismiõppe** tõuseb esile Alatskivi keskkool. Kooli üks viimasena lõpetavaid klasse sai gümnaasiumiosas turismiainet, mille raames kirjutati projekt ja saadi noorte algatustele rahastus. Samuti on turismiõppe raames õpetatud ainet "Kodavere kolm kultuuri". Õpetajad on optimistlikud ja loodavad sellelaadse tegevusega jätkata tulevikuski. Siiski on **oht, et turismiõppel pole otsest sihtrühma**, sest põhikooli õpilased on tõenäoliselt liiga noored projektide läbiviimisega seotud kohustuste võtmiseks.

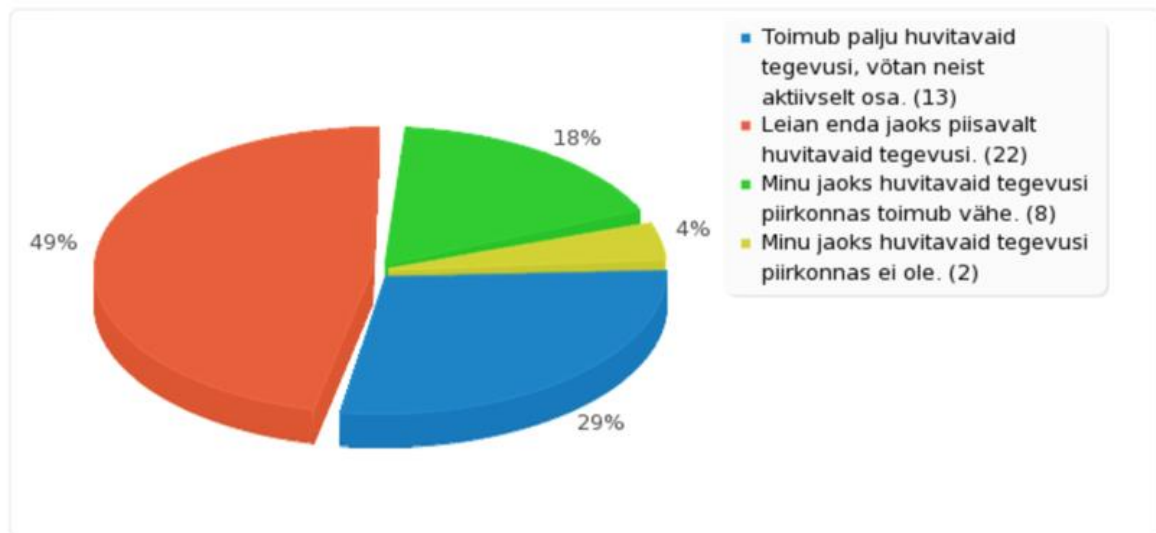
Alatskivi koolil on head võimalused ka **keelekümbuse** läbiviimiseks. Paljudes klassides on **kakskeelsed** lapsed ning see pakuks nii eesti kui vene keele õppimiseks väga hea platvormi. Samuti saavad venekeelsest keskkonnast pärit noored oma keeleoskust rakendada Alatskivi muuseumis **noorgiidi** ametis.

Kokkuvõtlikult võib väita, et **koolid** on koostöö suhtes **positiivselt meelestatud** ja haaravad kinni võimalusest taotleda oma tegevusteks raha. **Kultuurihariduse** pakkumine on edukam juhul, kui õpetust suudetakse edastada **kaasahaaraval** ning **tänapäevakesksel moel**. Siin oleks hea võimalus ka **õpetajatele koolituste** pakkumiseks, et nad oskaksid pärimuse temaatikat kaasahaaravamal viisil edasi anda. Samuti tuleks kasuks teiste piirkondade kultuuripärandi ja murdekeele õpetamise kogemusest õppimine. Isegi kui üksikute algatuste (nt Kodavere aabitsa) puhul on eeskujuks võetud Võru ja Kihnu piirkonna kogemused, puudub süstemaatiline koostöö.

1.4. Kultuurielu

Positiivsed aspektid

Peipsiäärne piirkond on **erinevate kultuuride ja traditsioonide kohtumise koht** ning nii kohalikud kultuurikorraldajad kui ka piirkonnas elavad **inimesed hindavad selle mitmekülgsust**. Paikkondlik kultuurielu on **kirev erinevate sündmuste poolest** ja seda eriti suveperioodil. Toimub palju erinevatele kultuurigruppidele mõeldud üritusi ning üldjuhul inimesed leiavad endale midagi meelepärast. Võrdlemisi sageli külastatakse vastastikku ka üksteise üritusi – **eestlased käivad vene jaanipäevadel ja vastupidi**. Suurem on **erinevus turistidele ja kohalikele mõeldud ürituste vahel**. Näiteks 2013. aastal käivitatud Peipsi Romantika üritustesarja sihtrühmana nähakse just mujalt Eestist pärit inimesi, kellele on taskukohane ka kõrge piletihind.



Graafik 1: Kas teie jaoks toimub piirkonnas piisavalt kultuuritegevusi?

Kuigi elanikke on piirkonnas vähe, on **paljud neist seotud mõne seltsi, koori või kogudusega**. Eriti populaarsed on **koorid ja rahvatantsugrupid**:

Tohutu suur traditsioon on korraldada tantsulaagreid ja -päevi. Meil tantsivad ju kõik – lasteaialastest babuškateni välja! Kujutate ette, kõik generatsioonid on tantsuplatsil. (M, 1952, Pala)

Ilmub mitu kohalikku ajalehte (**Peipsirannik, Koosa Teataja, Alatskivi vallaleht, Pala kohalik leht Pala Teataja**). Peipsirannik piirkonnaülese lehenähtuse on võrdlemisi hinnatud, kuigi tunnustatakse, et lehe elushoidmine on keeruline ja tugineb suuresti **ühe inimese initsiatiivil** ning projektipõhise rahastusel. Kohalikud omavalitsused seda rahaliselt ei toeta, vaid keskenduvad oma valla lehtede väljaandmisele. **Internetipõhine infovahetus pole kuigivõrd levinud vähene** – internetiühendus on vilets ja on piirkonnas elavatele eakatele meediakanalina harjumatu. Sotsiaalmeedia omab ürituste reklaamimisel küll teatud osatähtsust, kuigi need kanalid on suunatud pigem noortele ja pereinimestele.

Mõned külad (Kasepää, Assikvere, Ranna) paistavad silma **tugeva kogukonna ja omal käel tegutsemise poolest** ning kultuuritegevus saab tuge ka kohalikelt ettevõtjatelt ja peredelt. **Pärimuskultuuri** nähakse **vajaliku ja olulisena** ning tuuakse esile, et kõiki praegu PKP tekstis loetletud **tegevusi peaks toetama**. Sellele vaatamata nähakse neid ennekõike mõnele **väiksele sihtrühmale suunatud tegemistena**. Kultuuriüritustel läbiviidud vaatlustest tuleb hästi esile, et kõige **populaarsemad üritused piirkonnas on ikkagi aastavahetuse- ja jaanipäevapeod ja laadad** ning pärimuskultuuriga seotud tegevuste huvilisi on palju vähem. Sama tulemust kinnitavad küsitluse vastused, kus enamikel juhtudel **ei teata neid PKP-st toetust saanud tegevusi**, mis ei toimu inimeste vahetus läheduses ega kaasa nende pereliikmeid.

Muuseumid

Piirkonnas tegutsevatel muuseumitel **nähakse suurt kohaliku elu tutvustamise ning isegi omatulu teenimise potentsiaali**. Kohalikud leiavad üksmeelselt, et tegemist on nii kogukonna kui turistide

jaoks **vajalike asutustega**, mis omavad suurt koduloolist väärtust. Muuseumid ühendavad ühise eesmärgi (**oma ajaloo säilitamine**) nimel kogukonda, **tekitavad laiemalt huvi piirkonna ajaloo vastu, osalevad laste kultuurikasvatuses ning eksponeerivad huvilistele piirkonna eripära.**

Muuseumis säilitatakse kohalikku kultuuri ja sellega ka mõjutatakse kohalikku elu. Oluline hariduslikus mõttes – et lapsed näeksid ja teaksid, kuidas varem elati. (N 1966, Kallaste kool)

Enamik piirkonna muuseume on eramuuseumid, mis saavad vähest tuge ka vallalt või linnalt. Alatskivi loss saab põhitoetuse Kultuuriministeriumilt, kohaliku omavalitsuse hallata on Liivi ja Eduard Tubina muuseumid.

Heade muuseuminäidetena võib esile tuua **Mustvee Vanausuliste Koduloomuuseumi** ja **Kolkja Vanausuliste Muuseumi**, kus asutamisaegadest alates on **töösse kaasatud kohalikke inimesi**, eriti õpilasi. Mustvee Vanausuliste Koduloomuuseum kasvas otseselt välja kohalike initsiatiivist ning ühiselt kureeritud näitustest koolimajas. Paljud huvilised tulid aktsiooniga kaasa – aitasid asju koguda või töid oma kodust esemeid. Kui muuseum sai uue maja, olid lapsed ja noored need, kes aitasid ka kolimisega.

Peipsiääre vallavanem on muuseumite olukorra suhtes optimistlik ja näeb neil ka **omatulu teenimise potentsiaali**:

Muuseumite pidamine on oluline, sest see on ainus asi, mis iseenesest hoiab end üleval ja valla pealt me ei maksa peale. Külastused katavad kõik kulud ära. (M, 1978, Kolkja)

Muuseumite eestvedajad on aga oluliselt skeptilisemad. **Nende ühiseks probleemiks on rahaliste vahendite vähesus**, mille tõttu **pole võimalik teha remonttöid** ega hoida regulaarselt palgal vajalikke töötajaid. Eriti mõjutab muuseumite järjepidevust viimane aspekt. Valdadel pole palga maksmiseks vahendeid ning vallajuhtide sõnul nende toetusvõimalused piirduvad ruumide andmise ja püsikulude maksmisega. Tugevalt tuleb esile, kuidas **muuseumi tegevusaktiivsus langeb palgalise töötaja kadumisega**:

Varem maksis vald muuseumigiidile palka, siis oli muuseum avatud kindlatel kellaaegadel, nüüd aga enam ei maksa, muuseum on avatud vaid siis, kui tulevad ettetellitud ekskursioonid. Pole aega kogu aeg avatuna hoida, kuna kõigil on oma tööd ja tegemised. (N, 1964, Varnja)

Sarnane probleem on mitmetel teistel piirkonna muuseumitel (Varnja Elava Ajaloo Muuseum, Anna Haava Mälestustuba, Kallaste Koduloomuuseum). Nende **tegevus on seetõttu ebaregulaarne** ning lahti ollakse vaid etteteatamisel. Varnja muuseumi puhul on näha senise eestvedaja väsimist ning kuna talle pole leitud sobilikku asendajat, on muuseum harva lahti. Väga pettunud on Varnja muuseumis kohalikud turismiettevõtjad – muuseum on praktiliselt kogu aeg kinni ning nende kliendid seetõttu sinna tavaliselt ei pääsegi. Kõige halvem on see, et asjaosalised ei vasta ka telefonile. Sarnase olukorraga puutusid kokku välitööde käigus ka antud uuringu läbiviijad.

Mitme muuseumi **eestvedajad on võrdlemisi eakad ning otsivad endale järelkasvu** (Anna Haava Mälestustuba, Mustvee Koduloomuuseum). Tõdetakse, et kui õiget asjaarmastajat piirkonnast ei leita, on väga raske tagada muuseumi säilimine. Kolkja muuseumil on läinud selles osas paremini ning muuseumitöö peale leiti hiljuti uus inimene.

Stabiilsema tegutsemisega on piirkonnas eeskujuks **Samovarimuuseum, mille juures tehakse ka õpitubasid ning mille ümber on tekkinud huviliste ring**. Samas on väga selgelt näha, et seegi muuseum tugineb suuresti eestvedaja initsiatiivil ning isiklikul panusel:

Iga samovari ma olen siia oma raha eest ostanud ja teen siin rahvale, et oleks vähemalt mida vaadata. /.../ Eks see ole absurdprojekt mul tegelikult küll, sest kultuur on raharaiskaja tegelikult, mitte kasutooja. (N 1978, Kasepää)

Samovarimuuseum toetab oma tegevusega muuhulgas ka kohalikku kogudust. Osa muuseumipiletitest saadavast tulust suunatakse kirikuhoone ja koguduse tegevuste katteks, ühtlasi on piletitulu järgmiste projektide omafinantseeringuks.

Kõige paremas positsioonis on piirkonnas kohaliku omavalitsuse poolt ülalpeetavad muuseumid: Liivi Muuseum ja selle filiaal Eduard Tubina Muuseum ning Kultuuriministeeriumilt toetust saav Alatskivi loss. Sellele vaatamata tuuakse esile, et **kultuurivaldkonna palgad on nii väikesed**, et noored ja teotahtelised inimesed sinna tööle ei lähe:

Ma ei tea, võib-olla pensionär pensionile lisaks viitsiks seal olla, aga see ei motiveeri ka sellist tööd tegema, et lastel tekiks huvi või et ma ei tea... süvitsi võtta kätte ja lugeda kõik Tubina kirjad läbi ja uurida ta elulugu ja saladusi, et teha seda asja värvikaks ja inimestele eksponeerida. Ma arvan, et sellel inimesel, kes seal töötab, on nii palju muresid, et ellu jääda sellise palgaga, et kas tal seda lusti jätkub... (N, 1966, Alatskivi)

Ilmneb selge tendents, et **stabiilsema rahastusega asutused suudavad teha aktiivsemalt teiste asutustega koostööd, planeerida paremini oma tegevusi ning olla ka laiemas plaanis nähtavad.** Ühtlasi on just need aktiivsed ja järjepidevusega muuseumid eesotsas Liivi Muuseumiga **kohalikele nõuandjateks ning partneriteks.** Nende poole pööratakse ka juhul kui endil on mõni idee või soov midagi korraldada. Koostööd tehakse näiteks külapäevade ja murdepäevade raames.

Muuseumite kõrval leidub piirkonnas ka aastaringselt avatud näitusi. Edukate näidetena väärivad siinkohal äramainimist Sigurimuuseum Peipsimaa Külustuskeskuse juures ja Peipsi Koostöö Keskuse näitus "Peipsi järve elu tuba".

Kuna lapsi ja noori on vähe, pole muuseumid loonud neile eraldi muuseumihariduse võimalusi. Sellest kiiresti arenevast valdkonnast on teadlikud vaid vähesed muuseumid. **Muuseumitel on õigupoolest harva piisavalt heas korras lisaruume, kus korraldada huviringe** või regulaarseid kohtumisi noortega. Väga nukker on olukord näiteks Kallaste muuseumis – maja talvel ei köeta, puudub veesüsteem. Kuigi muuseumiruumid on remonditud, siis ülejäänud hoone on mahajäetud ja laguneb.

Olla seal, hoones, kus kahel korrusel ilmselgelt ei tegutseta, see on väga kurb. Ning teha nii, et töötaks meie väike muuseum, on väga ebamugav. Mul isiklikult on häbi. Kui seal käivad inimesed ja ümberringi laguneb, lagi on sisse varisenud – mina nii ei taha. (N, 1966, Kallaste)

Vähene on ka muuseumite ja kooli koostöö. Pala kooli direktor toob näiteks välja, et **muuseumitundides käimine vajab transporti ehk teisisõnu rahalisi ressursse.** Ühe vähesena paistab kodulooliste programmide poolest silma Mustvee Vanausuliste Koduloomuuseum, kus kohaliku kooli ajalooõpetaja viib osad oma tunnid läbi ekspositsiooniruumides. Samuti on kooli initsiatiivil aeg-ajalt toimunud **asjahuvilistele eraldi huviringid.** Positiivsena võib esile tuua **Liivi Muuseumi, Alatskivi lossi ning Looduskeskuse ühist haridusprogrammi**, mille raames kirjandustund toimub Liivi Muuseumis, ajaloo- ja muusikatund lossis, loodustund Looduskeskuses või loodusrajal. **Ülejäänud juhtudel käiakse muuseumites ekskursioonil vaid üksikutel kordadel kooliaastate jooksul.**

Suhteliselt tähelepanuta on muuseumites ka säilitus- ja eksponeerimistööd. Koduloomuuseumid toimivad pigem asjaarmastajate vedamisel ning neil sellekohane oskusteave puudub. Ühe lahendusena pakutakse välja vastava kompetentsiga spetsialisti teenuste sisse ostmist, aga see vajaks kindlasti väljastpoolt tulevat rahalist tuge.

Et no sellist oskust ja sellist kvalifitseeritud inimest kahjuks ei ole muuseumites täna. Et selline oskus või inimene võiks olla seal. Isegi kui ta ajutiselt või mingi aja jooksul seal käib. Ma arvan, et Varnja ega Kolkja muuseumis on väga toredad perenaised, aga nad ei ole ju koolitatud muuseumitöötajad. (N, 1983, Varnja)

Muuseumi ja äriettevõtte kategooriate vahepeale jääb Alatskivi loss, mis tegeleb küll kultuurielu edendamise, näitusetevuse ja haridusprogrammidega, kuid samas pole abikõlbulik taotlemaks muuseumitele mõeldud toetuseid.

Meie üldse ei ole muuseum, kuigi me toimime nagu muuseum, aga meil ei ole nagu teadustööd siin taga. Mina ütlen alati, et meie eksponeerime Alatskivi lossi kui vaatamisväärsust ja õpetame ajalugu ehk siis seda osa ajaloost. Põhitegevus on ikkagi maja eksponeerimine. /.../ Ma olen nagu õnnetu selle üle, et me oleme siin nagu ettevõtte, kes maksab käibemaksu oma piletitulu pealt. Aga ikkagi, me tegeleme selle kultuuriväärtuse säilitamise, selle kompleksi eksponeerimisega selle nimel, et see kultuuriväärtus siin säilitada. /.../ See peaks olema kuidagi teisiti reguleeritud. (N, 1960, Alatskivi)

Alatskivi lossil on piirkonna kultuurielus kahtlemata suur roll. Kohalikud on baltisaksa kultuuripärandi üle väga uhked, samuti tõstab seda osa Peipsi järve äärsetest kultuuridest esile Sibulatee platvorm.

Probleemkohad

Kohalikud kultuurikorraldajad tahaksid, et kohalikud oleksid aktiivsemad. Korraldamise protsessis tuleb nende sõnul teha väga palju tööd publiku leidmiseks ning puudub kindlus, kui palju inimesi lõpuks ikkagi kohale tuleb ja kuidas üritus õnnestub.

Aktiivseid inimesi on vähe. Inimesed ei tea ise, mida nad tahavad. Tulevad: "Me tahame pidu!" - siis teed peo ja saad aru, et neid polegi. (N, 1972, Alajõe rahvamaja)

Tõsiseks probleemiks on ka kommunikatsioon. Info ürituste ja tegevuste kohta ei levi ja paljud huvitavad algatused jäävad seetõttu varju. Kultuurikorraldajatel soovitatakse suuremal määral kasutada plakatireklaami, aga ka isiklikku lähenemist kutsudes inimesi üritusele suusõnaliselt. Samuti oodatakse sündmuste kajastamist piirkonna ajalehtedes.

Noored pärimuse vastu suurt huvi ei tunne, kuigi oleksid huvitava lähenemisnurga olemasolul valmis kaasa lööma (vt ka ptk 2. Vanausulised ja ptk 3. Kodavere kultuur). Vabaajategevustena eelistatakse (pärimus)kultuurile sporti ning ennekõike tuntakse puudust *skate-park*idest, rulluisuradadest ning mänguväljakutest. Pärimuskultuuri **saaks noorte jaoks huvitavaks teha tegevusjuhendaja või noorsootöötaja.** Positiivselt paistab silma Raja kultuurimaja, kus on tööolühendunud noor tegus inimene.

Raja noortekeskuse eesotsas on nii aktiivne inimene, et vald ei jõua kõiki asju ära rahastada, mis ta tahaks ette võtta. Noored käivad ka noortekeskuses, väga meeldib. Varem oli pigem passiivne

inimene seal eesotsas ja eriti midagi ei toimunud, 2–3 üritust aastas. Selles osas on asi palju paremaks läinud. (M, 1952, Kasepää)

Oluliseks peetakse valdade ja seltside omavahelist koostööd ning nähakse jõudude ühendamises potentsiaali tegevuste laiendamiseks. Sealjuures aga vajatakse abi vallalt. Just kohalikul omavalitsusel võiks olla positsioon kõik seltsid näiteks kord aastas ühe laua taha kokku kutsuda (vt ka ptk 1.5.).

Minu arust peaks seda kuidagi koordineerima valla tasemel. Meil pole selleks jõudu, me vaatame, kuidas me oma asjadega hakkama saame. /.../ Keegi peaks kutsuma ikka aastas korra kokku need seltside esindajad ja rääkima muredest ja probleemidest ja et oleks üldse avalik. (N, 1946, Assikvere, Kodavere murraku kõneleja)

Probleemkohtadest rääkides ei saa mööda minna rahastamisküsimustest. **Kultuurimajad, rahvamajad ja muuseumid on alarahastatud. Tihtipeale puudub stabiilne tegevustoetus, mille tõttu pole organisatsioonide töö järjepidev.** Projektipõhine rahastamine on tegevuste korraldamisel küll abiks, aga vaja oleks toetada ka eestvedajaid, kes vastasel juhul mõne aja pärast õhinapõhisest kultuurikorraldamisest väsivad ja endale tasuva(ma) töökoha otsivad.

1.5. Koostöö vallavalitsustega

Peipsiveere elu edenemine sõltub paljuski kogukonnaliidrite ning kultuurielu eestvedajate koostööst vallavalitsustega. Selgelt tulevad välja **hoiakud** oma valla juhtide suhtes, mis on väga tugevalt seotud **konkreetsete isikutega** nii valdade kui organisatsioonide poolel. Isikupõhist raha andmist või mitteandmist tunnistavad vallavanemad isegi, tuues põhjenduseks, et nad **tunnevad** oma valla inimesi ning **teavad, keda tasub toetada ja keda mitte**. Samuti sõltub algatuste vallapoolne kaasfinantseerimine väljakujunenud **põhimõtetest**. Näiteks on Peipsiääre vallavanem otsustanud toetada eelkõige vanausuliste kirikuid ning Pala vallavanem eelistab toetuseta jätta n-ö konkureerivad Jaanipäeva peod valla korraldatava kõrval, eriti kui tegemist on tasulise üritusega:

Meil ühed tahtsid läbi viia jaanipäeva, küsisid selle jaoks toetust. Aga meil on jaanipidu Palal. Ja nemad siis tahtsid teha seal kuskil rannajoone peal, ei tahtnud palju saada – 120–150 euri. Aga probleem oli selles, et tahtsid teha tasulist pidu. Kui on tasuta, siis saate toetust – kui on tasuline, siis teenige ja tehke! (M, 1952, Pala)

Kuigi Pala vallavanemat ühelt poolt kiidetakse kindlakäelise juhtimise eest, siis teisalt kritiseeritakse tema ja mitmete teiste (näiteks Alatskivi) vallavanemate **vähest motivatsiooni panustada kultuuri. Positiivsete** näidetena kultuurivaldkonna toetamisel nimetatakse **Vara, Kasepää ja Lohusuu** valdu. Viimases tuntakse vallavalitsuse tuge vähemalt osale kultuuriüritustest. Kasepää inimestel on aga näiteks transpordiküsimuses suur eelis tänu valla bussile, millega sõidutatakse kohalikke väljaspool oma valda toimuvatele kultuuriüritustele. Samuti leitakse, et Kasepää vallavalitsus on võrreldes ümbritsevate omavalitsustega avatuma ja toetavama suhtumisega kultuuri:

Mustveesse tegelikult väga oma ideedest rääkima ei lähe, Kasepääle lähen. Mustvees oli linnapäev, meie ütlesime, et toome omade kuludega ühe esineja ja teeme kalapüügivõistlust, aga vastutasuks tahame saada inimestele käepaelasid. Aga nemad tahtsid selle eest veel raha saada ja siis ma ütlesin, et jääb ära. Kasepääga on lihtsam. Kallastega on ka raske. (M, 1969, Mustvee)

Tuntavaid **probleeme** koostöökä ajatakse **Peipsiääre, Alatskivi ja Alajõe valdade puhul** ning lisaks **Mustveele ka Kallaste** linnas:

Ma ei tea, milles probleem on, aga nad pidevalt räägivad, et neil ei ole raha. Ja kui on mingi auk [eelarves] ja kuhugi on vaja raha, võtavad nad seda raha alati kultuurilt. Ja samal ajal räägivad: peab tegema! No kuidas te teete päris ilma rahata, mina ei tea, kuidas! (N, 1972, Alajõe)

Alajõel on sama informandi sõnul koostöö raskendatud ka seetõttu, et valla nägemuses peaks kohaliku kultuurieluga tegelemagi vaid vald, mistõttu ei kaasata ürituste korraldamisse kohalikke mittetulundusühinguid.

Vaeslapse osas on kultuurivaldkond mitmed informandi meelest ka **Alatskivi** vallas. Alatskivi loss on valla sihtasutus ning vallavalitsuse ja sihtasutuse koostöö küll sujub, kuid tervikuna ei tajuta kultuuri vallajuhi jaoks siiski **piisavalt prioriteetse valdkonnana**. Vallajuhi tagasihoidlikku huvi korvab osaliselt valla motiveeritud ja entusiastlik kultuuritöötaja, kellega on teistel kultuurivaldkonnas tegutsevatel organisatsioonidel hea koostöö.

Kuidagi tundub neile, et see kultuuri eelarverida valla eelarves on selline mõttetu tilu-lilu või et on vaja mingi number sinna panna ja las ta olla ja et ikka tuleb jaanitulesid teha ja jõulupidusid ja nii edasi, aga nad ei teadvusta ka näiteks turismi tähtsust. /.../ Omavalitsus ei oska seda niimoodi ära kasutada. Samas valla kultuuritöötaja on väga aktiivne ja väga tegus ja väga arukas ja tänu sellele meil on ka palju koostööprojekte. Inimeste tasandil see koostöö toimib, aga ütleme, et kui seal [valla kultuuritöötaja kohal] oleks keegi teine, siis võiksid mingid asjad täiesti ära soikuda. (N, 1979, Alatskivi)

Välitööde läbiviimise hetkel (2016. aasta suvel) avaldatud hoiakud vallajuhtide kohta ning viimaste endi **arvamused**, on kindlasti osaliselt **mõjutatud riiklikust poliitikast seoses haldusreformiga**. Üks osa valdadest on võtnud ühinemise osas väga tugeva negatiivse seisukoha. Näiteks näeb Pala vallavanem sundliitmist naabervaldadega äärmiselt musta stsenaariumina, kartes muuhulgas kooli ja lasteaia sulgemist Palal. Teisalt on näited, mille puhul on vallad ühinemisega leppinud või näevad selles isegi eeliseid, kuid ei ole veel kindlad, kellega koostööd teha. Näiteks tuuakse Alatskivil välja, et Vara vald ainsana on nõus nendega üldse koostööläbirääkimisi pidama. Piirkonnas tervikuna on ühinemist ootavad vallad selges vähemuses.

Kohalike kultuuri- ja turismielu eestvedajate sõnul on mõningad vallad haldusreformi tõttu lasknud end kaasa haarata **minnalaskmismeeoludest**.

Elu ei saa seisma jääda, praegu just tuleks [valla tasandil] erinevaid lahendusi teha, üritusi käima tõmmata jne, aga no absoluutselt mitte midagi [ei tehta]. Seda oleme rääkinud teiste ettevõtjatega ka... nemad on ka väga pettunud. (N, 1983, Varnja)

Siinkohal süüdistatakse just Peipsiääre vallavanemat **liigeses passiivsuses kultuurivaldkonnas**. Leitakse, et vallavanem ei kaasa kogukonda ega tegele piisavalt elu edendamisega Peipsiääre vallas:

Ma arvan, et vallavalitsusel oleks suur roll tõmmata oma inimesed kaasa ja edendada kogukonda. Mina võiksin väga palju siin teha ja korraldada, kui mul oleks vallavalitsuselt [roheline] tuli. (N, 1983, Varnja)

Vallavanemaga suheldes tuleb aga välja, et tema jaoks peab Peipsiveere kultuuris selgelt esil olema vanausuliste kultuur. Ta toetab projekte, mis tegelevad kirikute ja palvelate korrastamisega, kuid ei näe nii palju väärtust väljastpoolt sissetulnute tegevuses, mis ei ole nii otseselt ja ainult vanausuliste autentse kultuuripärandiga seotud.

Mõneti kokkuvõtlikult võibki sedastada, et mitmetes valdades on inimestel tekkinud tunne, et **kultuurivaldkond on esimene, mille pealt kokku hoitakse** või et valdade **juhid ei mõista üldse kultuuri rolli** valla jätkusuutlikkuse juures. Vallavalitsuste põhjendus, miks kultuurielu edendamisele ei pöörata väga palju tähelepanu, on seotud üheselt **rahastusküsimustega**. Projektide kaasfinantseerimiseks on valdadel kohati väga raske raha leida. Samas on nii mõneski vallas **hea koostöö projektide kirjutamise abistamisel**.

2. VANAUSULISTE KULTUUR

Vanausuliste kultuuri ja kogukonda peetakse oluliseks ning nii Eesti kui laiemalt Euroopa kontekstis tunnetatakse oma kohaliku elu väärtust. Piirkonna eripäradena tuuakse esile kakskeelset ja -kultuurilist kogukonda, kus eesti ja vene traditsioonid on läbi põimunud, paikkonnale iseloomulikke ridaküla arhitektuur ning omapäraseid kirikuhooneid. Eriomasteks peetakse ka laada- ja talupojakultuuri ning spetsiifilisi maaharimistehnikaid. Lisaks hindavad kohalikud väga vanaslaavi keelt, kirikulaule ning omapärast vene keele murrakud, mis on igas külas veidi isemoodi.

2.1. Vanausuliste kogukond

Vanausuliste kogukond on vanemaealine ja jätkuvalt vananev. Piirkonnas on olemas nii eestvedajad kui aktiivsed elanikud, kes enamjaolt on kirikukooride lauljad, koguduste eestseisjad ja vanausuliste külates olevate rahvamajade töötajad. Kohapeal elavaid lapsi ja noori on vähe. **Kohalikud tõstavad esile, et kogukondlikkus Peipsiveere külates on aja jooksul vähenenud.** Näiteks pole pereinimesed kultuurielus aktiivselt kaasa löömas, ühed põhjendavad seda ajapuudusega, teised vähese huviga.

Igaühel on pere, aed, kasvuhoone ja võib-olla neil ei ole selleks aega või ma isegi ei tea. Ma arvan, et eelkõige soovi [pole]. Kui mõnelt kohalikult abi küsida, öeldakse ei, leitakse alati mingi põhjus keeldumiseks. (N, 1964, Varnja, vanausuline)

Üldjuhul kohalikud suhtlusvõimaluste üle ei kurda. Inimestevahelised suhted piirkonnas on pigem head (vt ka ptk 1).

Lapsi kasvatatakse nii, et naabrite ees häbi ei oleks. Külas on kõik kõigile näha – kes millega tegeleb. Vargusi on ka piirkonnas vähe, sest n-ö naabrivalve töötab väga hästi. (N, 1951, Kolkja, vanausuline)

Üksikutel juhtudel esineb erimeelsusi, aga need tunduvad olevat pigem kogukondade liidrite tasandil. Tavainimesed on teistega arvestavad ning sellist suhtumist õpetatakse lastele. Samuti on oluline üksteise aitamine, mis tuleb eriti hästi esile kirikutalgutel, kus osalevad igas vanuses inimesed.

Inimesi liidavad ka ühised pidustused ning varasemate ürituste positiivne kogemus. Olulisemad kohalikke tõmbavad ja ühendavad üritused on näiteks Maslinitsa (vene vastlad), Ivanipäev (jaanipäev), Karakatitsa:

Seal on näha, et on kaasatud tegelikult kogu küla. Ja kuna neid üritusi on tehtud aegade algusest, siis need on kogu aeg... kõik need 3 küla tulevad kaasa. (N, 1976, Kolkja)

2.2. Religioon

Religioon on kogukonnas väärtustatud ning religioossed kombed (ristimine, matusetalitus, pihil käimine) on jätkuvalt olulisel kohal. Usku ning kirikuelu nähakse kohaliku eluolu püsimise alustalana:

Kui ei ole kirikut, mis oleks avatud, siis ei ole ka meid, vanausulisi. Püsime kirikul, jumalateenistusel, sellel, et lapsi käiakse ristimas, pihil. (M, 1946, Vana-Kasepää, vanausuline)

Samuti on kirikud rahvast täis suuremate pühade ajal (näiteks lihavõtted, nelipühad ja jõulud). Pühade ajal külastavad kodukohta ka piirkonnast mujale elama kolinud inimesed.

[Vanausulised] ristivad oma lapsi, kuna meil ikkagi usk läheb isaliini pidi. /.../ Kui inimene käis pihil, siis ta kindlasti viiakse [pärast surma] kirikusse ja peetakse kiriklik matusetalitus. Pärast surma on ka teatud aegade tagant mälestustalitused. Need traditsioonid on säilinud. Muidu käiakse kirikus valdavalt lihavõtte ja nelipühade ajal. Jõulude ajal alati nii palju ei käida, kuna need võivad sattuda tööpäevale ja siis ei saa need inimesed tulla, kes tööl käivad. Lihavõtted ja nelipühad on aga alati nädalavahetusel. Öunapühade ajal [augustis] käiakse ka rohkem. (N, 1964, Varnja, vanausuline)

Veel annavad religiooni tähtsast rollist märku majades olevad ikoonid, millel on tugev emotsionaalne väärtus. **Piirkonnas on palju tegutsevaid kirikuid ja kogudusi ning silma paistab kirikukooride järjepidevus ja aktiivsus.**

Sellele vaatamata on **religiooni igapäevane osatähtsus vähenenud**. Vanausuliste kogukond on hajusam ning inimesed ei ela enam nii rangelt usutõdede järgi kui varem. Seda põhjendatakse ühelt poolt inimeste vähesusega, teisalt teadvustatakse, et ühiskond on muutunud ning samasugune elukorraldus, mis sada aastat tagasi oli elujõuline, enam ei toimi.

Vanasti reeglid olid ühed, nõudmised olid ühed. Aga praegu näiteks mu lapselaps räägib: "See, mida sina räägid, ei ole õige, internetis on kõik õige." (N, 1934, Varnja, vanausuline)

Inimeste vähesuse tõttu käivad väiksematel kirikupühadel kohal kümmekond inimest, nendest enamik naised. Samuti ei ole sellesse **piirkonda kolinud uutel elanikel kohalike arvates suurt huvi religiooni omaks võtmise ja selles igapäevaselt osalemise vastu**. Kardetakse kohalike traditsioonide ja koguduste hääbumist:

Kui me kaome, pannakse kõik kinni. Tuleb muuseum. (N, 1943, Kükita küla, vanausuline)

Koguduste eestseisjate sõnul **on inimesed jätkuvalt usklikud, aga väljendavad oma usku teisiti**. Konkureerivate tegevuste rohkuse tõttu käiakse lihtsalt kirikus vähem. Loodetakse, et küllap inimesed pöörduvad taas kiriku poole vanemas eas.

2.3. Haridus ja noored

Noori ja keskealisi inimesi on kogukonnas väga vähe. Piirkond vaevleb tööpuuduse käes, mistõttu on tööealised inimesed koos lastega üldjuhul läinud suurematesse linnadesse. **Mujale püüdevad ka teismelised ja kooli lõpetama hakkavad noored**, sest tahavad tegeleda endale meelepäraste valdkondadega:

Mind köidavad rohkem suuremad linnad – Tallinn, Tartu. Kunagi tahaks ka naasta, kuna see on kodukoht. Kunagi tahaks tegeleda õigusteaduse või meditsiiniga. (N, 2000, Kolkja, vanausuline)

Väga oluliseks peetakse kooli rolli kultuuri säilimisel. Näiteks Kolkja kool pakub tugevat kultuuriharidust ning keskendub riiklikus õppekavas loetletud ainete kõrval ka vanausuliste traditsioone õpetavatele ainetele. Informandid hindavad kõrgelt Eesti tänast poliitilist olukorda, kus on võimalik vähemusrühvaste traditsioone hoida:

Ma püüdsin kaua seda saavutada [et Kolkja kooli tuleks vanausuliste kultuuri tund]. Alguses, kui oli teine direktor, vana kommunist, tema muidugi ei tahtnud. /.../ Nad [lapsed] teavad [nüüd] vähemalt vanaslaavi tähti, esimest palvet ja kuidas ristimärki teha ja kõike seda. Aga see on peamine. (M, 1946, Kasepää, vanausuline)

Samuti paistab silma Kallaste kool, kus toimub noortele mõeldud “**Peipsi järve nädal**”, mille raames räägitakse ka kohalikest kultuuridest. Lisaks toimuvad pärimuskultuuritunnid, mis üritatakse lastele huvitavaks teha ekskursioonide abil.

Kõik noorte kohta sõna võtavad informandid rõhutavad, et **lastele õpetatav kultuur peab olema elujõuline**. Ei tasu edasi anda vaid ajalugu ja eelnevate põlvkondade traditsioone, pigem tuleb kultuuri näidata neile huvitavana, et neil tekiks soov sellega samastuda:

Tuleb lapsi õpetada, et nad nende traditsioonide põhjal arendaksid oma kultuuri. Rumal on kopeerida, võtta mingisugused illustreeritud kroonikad või mingisugused vanad raamatud ja tuimalt see ornament ümber joonistada. See ei ole traditsioonide säilitamine, vaid konserveerimine, aeglane surm. (M, 1961, Kolkja/Tartu, vanausuline)

Ühtlasi rõhutatakse, et kultuur on midagi, mis tuleb kodust kaasa ning kui vanemad ei anna lastele esimesi põhimõtteid edasi, on ainult koolil seda raske teha:

Põhilise annab pere. Kas annab või ei anna, kool võib natuke korrigeerida, aga kui palju see mõjutab, räägime kahekümne aasta pärast. (N, 1970, Kallaste)

Pered on aga **kultuurihariduse suhtes vastandlikult meelestatud** – selle eest ei taheta eraldi maksta ning samuti suurendaksid lisatunnid veelgi noorte koolikoormust. Seetõttu **ei nähta traditsioonilisel haridusel, näitaks vanaslaavi keelel, alati mõtet**.

Üks inimene, kes oskas vana vene keelt, käis rääkimas, et äkki õpetame lastele seda. Aga kuna see on õppekava väliselt, siis peab olema selleks vanemate toetus, kuid vanemad ei olnud huvitatud. (N, 1974, Raja)

Religiooni osatähtsus noorte seas on madal. Kui varasemal ajal hakati kirikus käima vanavanematega koos, siis tänases maailmas, kus perekonnad ja põlvkonnad elavad lahus, samasugune elukorraldus enam ei toimi. Noored on küll ristitud, aga igapäevaelus omab see väikest rolli.

Noored ei käi kirikus. Heal juhul ehk panevad küünla ja lähevad ära. (N, 1943, Kükita küla, vanausuline)

Siiski arvavad kogukondade eestvedajad, et noorte koolitamisesse ja kultuurilisse haridusse tasub panustada, sest see **annab olulise aluse nende edasiseks eluks ja vanemaks saades tuleb aeg, millal nad pöörduvad usu poole tagasi.**

Ma arvan, et lapsed, kes lapsepõlves on mingi aluse saanud, need tulevad, kui aeg on käes. Lapsepõlv saab läbi, nad lõpetavad kooli ära, pärast lähevad kes tööle, kes ülikooli, hiljem pere ja nii, hiljem tuleb vanadus, siis tulevad kirikusse. (M, 1946, Vana-Kasepää, vanausuline)

Neile tuleb meelde, mida nad laagrites õppisid, mida nad õppisid erinevates töötubades. Võib-olla jõuavad nad selleni alles viiekümneandates eluaastates, kuid ma olen veendunud, et keegi jõuab, kuigi ma ise ei pruugi seda näha. (M, 1961, Kolkja/Tartu, vanausuline)

Vanausuliste lastelaagris käib igal aastal 30–40 last. Korraldaja Pavel Varunini sõnul oleks tahtjaid isegi rohkem, kuid finantside piiratus tõttu ei saa nad rohkem vastu võtta. On lapsi nii Peipsiveerelt kui ka Tartust ja Tallinnast. Igale aastale käib ka uusi lapsi. Laagri eestvedaja arvab, et vanausuliste laste eripäraks on teatud uhkustunne: nad on uhked, et on vanausulised ja see on osa nende enesemääratlusest. Nii nagu täiskasvanutele, meeldib lastelegi olla keegi eriline ja vanausuliste erilisust praegusel ajal rõhutatakse. Lapsed loevad ka tema kirjutatud Rääbu-raamatut. Narva raamatukogu teeb isegi Rääbu-teemalist konkurssi ja suvelugemise programme ning lastel tema sõnul huvi seetõttu teema vastu on.

2.4. PKP toetuste taotlemine vanausuliste kogukonnas

Kogukond teadvustab, et nende kultuur on eripärane ja sellega seotud tegevusi toetatakse erinevate projektide kaudu. **Leitakse, et viimaste aastate jooksul on vanausuliste kultuuri olukord oluliselt paranenud:**

Meil on hea meel, et viimastel aastatel hakkasid siia rahad liikuma. Vahepeal oli üldse tunne, et see on mahajäetud koht. Keegi ei tahtnud meie poole vaadatagi. Issand, venelased elavad ja las nad elavad nii kaua, kuni surevad välja nagu mammutid. Üks ütles, et vanausulised surevad välja nagu mammutid. Ma ütlesin, et no-no-no, mina olen ka vanausuline. Seda ütles Jõgevamaal omavalitsuse inimene. Riik suhtus niimoodi meie kanti. Jumal tänatud, et viimased ajad parandasid meie olukorda ja väga tore, et Toompeal ka inimesed said aru, mis tähendab Peipsiäär. See on piirkond, kus algab meie ilus-kaunis Eestimaa. See on meie uhkus! Inimesed ka näevad seda ja võib-olla see suhtumine ka muutub pealikul. Väga tore! (N, 1968, Mustvee, vanausuline)

Projekte kirjutavad tavaliselt erinevate vanausuliste kogukondade üksikud liikmed. Peipsiääre vallas on eraldi inimene, kes tegeleb projektidega ning on aidanud kõikidel kohalikel kogudustel raha koguda. Projektkirjutamist vanausuliste seas takistab ka eesti keele vähene oskus. **Üksikuid erandeid leidub, näiteks on mõned (intervjueeritute kolm inimest) aktiivsed inimesed, kes oskavad piisaval määral eesti keelt ning kes on kujunenud kohalikeks projektkirjutajateks. Teemad on mitmetel juhtudel kogukonniti läbi arutatud ning projektide sisu on ühine looming.**

Me võtsime sellise positsiooni, et meie kultuur põhineb kirikute peal ja kirikuid peab toetama. Kirjutasime kõigile aasta jooksul vähemalt ühe projekti. (M, 1978, Kolkja, vanausuline)

Projektkirjutajateni jõuab info PKP meetme kohta valdade kaudu. Samas tulenevalt oma varasematest kogemustest pole vallad infoedastuskanalina kuigivõrd olulised, sest sihtrühmana ollakse juba taotlemise võimalusest ja protsessist teadlikud. Infoväljast jäävad aga tihti kõrvale n-ö tavainimesed, kes ei oska eristada toetusprogramme, pole teadlikud erinevatest võimalustest ning projektide kirjutamise peale ise ka ei mõtle. Seda ei tee kergeks ka keelebarjäär, kuna projektide (kõikide, mitte ainult PKP omade – vt ka ptk 4 algusest eri toetusprogrammide segiajamisest) info on üldjoontes kättesaadav vaid eesti keeles. Kuigi PKP programmi kirjeldus on olemas ka venekeelsena, pole kohalikud sellest teadlikud.

Üldiselt nähakse PKP-i vanausuliste kogukonnas vajaliku ja edasiviivana. Tänu programmile on näiteks võimalik välja anda vanausuliste kalendrit, korraldada lastelaagreid ja töötubasid, mille jaoks poleks raha ei kohalikul omavalitusel ega kogudustel. **Tegemist on väikse kogukonnaga ning piiratud sihtrühmale mõeldud tegevuste jaoks on raske taotleda raha teistest programmidest.**

See on minu meelest selline unikaalne nähtus vanausuliste maailma jaoks, ta [Eesti vanausuliste kogukond] on ainus, kes vanausuliste maailmas [väljaspool Venemaad] kalendreid välja annab. No ja ainuke maa on Eesti, kus oma kalendrit välja antakse. (M, 1961, Kolkja/Tartu, vanausuline)

Kogukonnasiseselt on märgata ka teatavat umbusku projektimajanduse suhtes. Ühelt poolt nähakse juba kümmekond aastat, kuidas piirkonnas viiakse läbi projekte, millel mõne inimese arvates puudub laiem mõju. Osal juhtudest saavad projektirahadest väidetavalt toetust inimesed, kes pole piisavalt kohaliku eluga kursis ega suuda kultuurielu ega üldist eluolu seetõttu parandada. Kasepää vanausuliste koguduse eestseisja rõhutas, et on vaja tõsiselt vaadata, kellele ja mille jaoks raha anda.

Mingil määral nad [programmid] aitavad, kuid mitte alati. Võib-olla peaks... ma ei tea... süvendatumalt sellele kõigele lähenema. Aga nii – kirjutad ära ja kõik on samamoodi. Nagu meil kirjutati programmi meie ikonostaasi restaureerimise jaoks. Seal oli nii palju sisse pandud, et meid on pärast seda nii nii nii palju. Aga midagi ei muutunud. (N, 1934, Varnja, vanausuline)

Samuti **kardetakse projektide tõttu oma eripärade kaotamist.** Kogukonda lõhestab arvamus sellest, mil määral avada oma kultuuri võõrastele. Konservatiivsemad vanausulised pelgavad eriti turismiarendusprojektide puhul muutuda välisilma jaoks liiga avatuks ning seeläbi jääda ilma vanausuliste kogukonna traditsioonilisest suletusest. Ei olda ka päri oma kultuuri kaubastamisega.

Aga mina leian, et kirik on palvetamise jaoks. Ta ei peaks olema nagu muuseum, vaid Jumala teenimise koht. Mina seda ei taha, kuni ma elan, ei lase ma kirikul muuseumiks saada... või ekskursioonid käiksid. Ma ei taha. Sest seal on ikoonid, oma reeglid, seal inimesed palvetasid, minu esivanemad. Ja misjaoks nad tulevad, šortsides, saavad nalja. (M, 1946, Vana-Kasepää, vanausuline)

Inimesed kardavad projektirahadele lootma jäädes kaotada oma iseseisvuse ning muutuda liiga sõltuvaks riigist, rahastajast või mõnest muust kolmandast osapooldest. Kardetakse, et raha eraldaja hakkab ette kirjutama, kuidas kogukond peaks oma elu kujundama. **Teisalt tuntakse (vale)häbi, et raha on juba nii palju küsitud, aga peab siiski veel küsima. Lisaks iseloomustab vanausulisi uhkustunne kogukonnana ise hakkamasaamise üle, mistõttu eelistatakse mitte kasutada kõrvalist abi.** Omade vahenditega toimetulekut ilmestab hästi kirikute restaureerimine välise toeta.

2.5. Potentsiaalsed projektid tulevikuks

Vanausuliste kultuuri iseloomulikke nähtusi peaks kogukonna arvates tingimata edasi toetama, sealjuures hinnataks PKP-i abi järgmistes valdkondades:

- ikonostaasi taastamine, kirikukunsti toetamine;
- pakutrüki õpitoad;
- laste pühapäevakooli korraldamine;
- aastas mitme lastelaagri korraldamine;
- vanaslaavi keele õpetaja palkamine;
- Kolkja Vene Vanausuliste neidude koori Russalie tegevus;
- koguduseliikmete ja kirikutöötajate kooskäimisüritused;
- kohaliku ajalehe Peipsirannik järjepidev väljaandmine;
- mujalt tulnud õpetajate/kultuuritöötajate koolitamine vanausuliste kultuuri teemadel;
- kultuuritöötajate koolitamine toetusprogrammide alal;
- huviringide organiseerimine;
- eesti keele õpetamise kursused vanausulistele;
- arvutioskuste arendamise kursused kohalikele;
- õppereisid teiste vanausuliste kogukondade juurde välismaal.

3. KODAVERE KULTUUR

Kodavere kultuur oma eripärase murrakuga jääb vanausuliste kultuuriga võrreldes Peipsiveeres **pigem märkamatuks**. Näiteks torkab piirkonnas ringi sõites kergesti silma vanausuliste omapära, kuid Kodavere kultuurist teavad vaid kohaliku murraku kõnelejad, kes on nüüdseks eakamad inimesed.

Nõukogude perioodil toimus Kodavere murraku kasutamises **katkestus** ning **rääkijaid on jäänud väheks** – pakutakse, et vaid mõnikümme inimest. Rohkem on **passiivseid oskajaid**, kes saavad aru ning teavad mõnda sõna, kuid ei kasuta murrakut ise igapäevaselt.

Tuakse välja, et võrreldes näiteks Kihnu ja Setu kultuuripärandiga, on Kodavere palju vähem tähelepanu saanud:

Kui hästi on setud tõusnud ja saanud, aga meie oleme üks väiksemaid murrakuid üldse, meie see idamurre. Vähe on tööd tehtud üldiselt võrreldes teistega. (N, 1973, Pala, haridusvaldkond)

Viimastel aastatel on suuresti **tänu PKP-le** Kodavere kultuur, eelkõige murrak, siiski varasemast **suurema kõlapinna saavutanud**. Murraku kõnelejate ümber on tekkinud aktiivsete inimeste tuumik, kes on võtnud Kodavere kultuuri elavdamise üheks enda prioriteediks.

Lisaks murrakule mainitakse Kodavere kultuurist rääkides **kohalikke sööke** ning **rahvariiete mustreid**. Eripärast kala- ja sibulatoitudele põhinevat toidukultuuri võib siiski pidada Peipsiveere piirkonna laiemaks omapäraks. Kodavere toitudest ning kultuurilistest eripäradest kitsamalt teavad rääkida veel vaid väga üksikud. Kodavere kultuuri spetsialistiks ja eestkõnelejaks peavad kohalikud **Eevi Treialit**, kes on üks vähestest, kes mäletab ja tunneb veel Kodavere eripärasid.

3.1. Ühistegemine

Kodavere murrakuga tegelemine on süvendanud **koostööd** Liivi Muuseumi, Alatskivi lossi, Alatskivi valla, Pala valla, Pala kooli ja noortekeskuse ning Assikvere haridusseltsi vahel. Organisatsioonide liidrid kiidavad omavahelist koostööd ning leiavad, et Kodavere murrakuga tegelemine on piirkonna **sidususele** ning omavaheliste **suhete soojenemisele** oluliselt **kaasa aidanud**.

Murrakut nähakse ka **erinevaid põlvkondi**, eelkõige vanavanemaid ja lapselapsi ühendava nähtusena:

Kui me õpetame murdes laulumänge ja vanaajamänge, siis seal saavad laps ja vanaema koos olla. (N, 1973, Pala)

Vahepealsele, hilisemal nõukogude perioodil sündinud põlvkonnale Kodavere murrakut kodus pigem edasi ei antud. Nüüd on tänu kohalike omapärade **taasväärtustamisele** neis perekondades, kus

murrakukõnelejast vanavanemad elus on, hakatud osadel juhtudel taas lastelastele **murdesõnu õpetama**.

3.2. Noored ja haridus

Enamik Kodavere kultuuri toetavatest projektidest on suunatud **lastele ja noortele**, keda nähakse ka olulisima sihtgrupina. Seejuures leitakse, et võrreldes teismelistega on nooremates lastes lihtsam kohaliku murraku vastu huvi tekitada:

Lapsi huvitab küll, kui sellest põnevalt rääkida, põnevalt õpetada. /.../ Kohalikes koolides võiks olla murraku õpetus sees, aga siis ikka juba algklassides – siis, kui nad veel kõike väga teada tahavad. Ja siis võib-olla suuremates klassides uuesti, kui nad asjalikumalt juba õpivad. Aga ma arvan, et see pisik oleks vaja ikkagi esimestes klassides kätte saada, et nad seda kodukoha lugu paremini tunnetaksid. (N, 1960, Alatskivi, turismi- ja kultuuri valdkond)

Kuigi Kodavere murraku tunnid on õppekavas ka Alatskivi koolis, on lastele Kodavere kultuuri tutvustamise eriliselt enda missiooniks võtnud **Pala Kool**, mille direktor ning õpetajad on paljude Kodavere-teemaliste projektitaotluste kirjutajad ja tegevuste läbiviijad. **Õpetajad leiavad, et nende ülesanne on teha murrak lastele huvitavaks ja kättesaadavaks**. Samas on kohaliku kultuuri vastu noortes huvi äratamiseks **tarvilik süvendada teadmisi selles vallas ka õpetajates**:

Pala koolis oli mul mure hoopis õpetajatega, nad küsisid, et mis me teeme, nad ise ei oska ju hääldada. (N, 1939, Sääritsa, Kodavere murraku kõneleja)

Kool tegeleb küll Kodavere murraku edendamisega, kuid laste huvi sõltub väga palju ka **kodusest kasvatuses ja keskkonnast**. On perekondi, kus Kodavere kultuuri teadlikult väärtustatakse ning kus see on taas saanud argikultuuri osaks:

Lastele ikka meeldib küll Kodavere murret õppida. /.../ Suurem poiss viskab nalja mõnikord selles murdes. Pojapoeg on hakkaja, pojapoeg mängib mitut kohalikku lugu. (N, 1944, Assikvere, Kodavere murraku kõneleja)

Samas väljendatakse imestust, et kohalikke **lapsi**, kes murrakut oskaksid, on siiski **väga vähe**:

Ühe töötoa raames me küsisime noortelt, et kas tal keegi räägib seda murrakut kodus, sajast õpilasest kolm ütlesid, et jah, vanaema räägib, aga muidu on nigel seis. (N, 1985, Pala, noorsootöötaja)

Ka kohalikud **noored Palal**, kellega välitööde käigus suheldi (sündinud 2002), **ei osanud kohalikku pärimuskultuuri ega keelelist eripära väärtustada**. Nenditi, et murrakulaager oli tore, kuid seda mitte niivõrd tänu võimalusele keelt tundma õppida, vaid pigem meeldisid noortele laagri teised meeleolukad ühistegevused.

Siiski rõhutatakse, et **noortele suunatud murraku-teemalisi haridusprogramme ja tegevusi on väga vaja**. Kohaliku kultuuri, sealhulgas murraku tutvustamises nähakse suurt väärtust ning potentsiaali:

See ongi kõige toredam, et isegi kui lapsed ja noored alguses mõtlevad, et vana asi ja milleks. Aga kevadise murdelaagri puhul me nägime hästi, kuidas ka kõige need trotslikumad lapsed lugesid

murdeaabitsat ja küsisid, mida need sõnad tähendavad. Olid hästi uudishimulikud. See on hästi hea, kui neil on selline positiivne kuvand tekkinud sellest Kodavere murdest, seda tuleks nüüd hoida. (N, 1985, Pala)

Eelmainitud tsitaadi autor, Pala noorsootöötaja, rõhutab, et **noortele pärimuskultuuri tutvustamise juures on oluline mõelda sellele, kuidas muuta see võimalikult kaasavaks ja huvitavaks:**

Töötubade käigus me tegime traditsioonilisi toite, mida nad said maitsta, ehteid tegime. Mitte ainult murrak [ei ole oluline], vaid ka kogu see pärimuskultuur, mis sinna juurde käib. Just see, et nad saavad ise järgi teha. Kindlasti tuleb mõelda, et mitte nad tuimalt ei õpiks seda aabitsat, vaid nad tegid näiteks näitemängu ja siis selle "Kauges külas" laulu Kodavere murrakus ümber ja said seda laulda. Ma arvan, et mitte just see kuiv teooria, vaid see, et nad saavad ise teha, on oluline. (N, 1985, Pala)

Lisaks toob ta välja, et Kodavere kultuuri tutvustamise kõrval on tähtis viia lapsed naabervaldadesse, et nad õpiks Peipsiveere piirkondlike eripärade kohta laiemalt. Väga positiivsena nähakse Alatskivi koolis läbiviidud projekti "Alatskivi kogukonna ettevõtluskogemuse sidumine kooliga" (rahastatud Siseministeeriumi regionaalarengu Peipsiveere programmist), mille raames said gümnaasiumiõpilased turismimajanduse-teemalise koolitunni koos lisategevuste ja ekskursioonidega **õppimaks väärtustama ning teistelegi tutvustama Peipsiveere piirkonda**. Projektile nähakse noortele väga suurt positiivset mõju.

Leitakse, et PKP-i najal on suudetud vähemalt Palal ja Alatskivil tekitada noortes, eelkõige küll nooremates lastes, huvi Kodavere kultuuri vastu ning rõhutatakse, et toetused, mis võimaldaksid ka edaspidi noortega selles valdkonnas tööd teha, on **kohalikule identiteedile väga olulised**.

3.3. Olulisemad Kodavere kultuuri toetavad projektid

Kodavere kultuuri toetavate projektide puhul tõdetakse, et jätkata on vaja nii üldhariduslike ettevõtmistega kui juba selgemalt välja kujunenud huviga noortele suunatud tegevuste läbiviimisega. Kõige olulisemaks Kodavere murraku projektiks peetakse kohaliku **aabitsa (uavitsa)** väljaandmist. Samuti mainitakse nii Eevi Treiali kui Pala kooli korraldatavaid **murdelaaagreid** ning **murdekonverentse**.

Aabitsa väljaandmine

Raamatu koostajad toovad ise välja, et tegemist on esimese sellelaadse katsetusega Kodavere murde valdkonnas ning seetõttu ei nähta seda ei lõpliku ega kõikehõlmavana. Näiteks mainitakse, et aabits on **pisut liiga lihtne**, pealiskaudne. Samas on trükisel oluline Kodavere murrakut **tutvustav roll**. Tegijate jaoks rõõmsa üllatusena on aabitsa vastu huvi tuntud teisteski Eesti koolides, mitte vaid endises Kodavere kihelkonnas.

Uavits läks inimestele väga korda, mis oli isegi üllatav. Kõik olid nii uhked ja vaimustuses, et meil ongi siin oma keel ja... mida tegelikult mina, kuna ma ise ei ole kohalik juurte poolest, siis kui ma siia kolisin, siis ma ei olnud Kodavere murrakust üldse teadlik. Aga nüüd on see ikkagi vist kuidagi üle Eesti jõudnud teadvustatumaks. (N, 1979, Vara vald, Liivi Muuseumi juht)

Kodavere murdelaagrid

Kodavere traditsioonide jätkusuutlikkust hoiavad üleval murdelaagrid. **Eevi Treiali initsiatiivil** tema kodutalus läbiviidud laagritest on tänaseks välja kasvanud **Pala kooli murdelaager**. Eevi Treialil on hea meel, et kool talle vastu tuli ning pakkus võimalust üritust suuremas mastaabis ette võtta. Teisalt pole tema meelest kaks ettevõtmist täielikult üksteist asendavad, sest koolis on laager kohustuslik kõigile ning kõik lastest nii suured huvilised siiski pole. Eevi Treiali enda hoovis toimunud laagrid olid mõeldud rohkem huvilistele ning seetõttu ka veidi intensiivsemad. Tulevikus võiks kaks ettevõtmist toimuda paralleelselt.

Laagrite ja murdega seotud ürituste korraldusega on seotud Eevi Treial, Pala vald, Kodavere külaselts ja Liivi Muuseum, mille juhataja näeb muuseumil üldisemalt Kodavere kultuuri staabi rolli:

Me oleme nagu staap. Me ise ei valda murrakut, aga meil on ülevaade asjadest ja kogudest ja me orienteerume sellel väljal just institutsiooni mõttes. Ja see toimib ja mulle tundub, et ei ole tekkinud mingeid hõõrumisi. (N, 1979, Vara vald))

Kodavere pärimuskultuuri konverents

Olulise Kodavere kultuuri tutvustava üritusena mainitakse ka Pala kooli korraldatud Kodavere pärimuskultuuri konverentsi 2015. aasta sügisel. Konverentsi näol oli tegemist **akadeemilisema, spetsiifilisemalt suunatud** üritusega, kus esinesid oma ala spetsialistid.

Kodavere murde konverents oli kahepäevane, seal esinesid oma ala spetsialistid. Just Kodavere teemaga eluaeg tegelenud või rahvakultuuri teemaga. Eesti Rahva Muuseumist olid inimesed kohal. See oli üsna akadeemiline, me tegime seda esimest korda ja lastele ka uus ja ma olin päris üllatunud, et see neid ära ei hirmutanud. See oligi sellel hetkel suunatud võib-olla nendele, kes olid asjast väga huvitatud. Nüüd sellel [2016.] aastal tahame rohkem noortele teha. (N, 1985, Pala, noorsootöötaja)

Ehkki huvilisi konverentsile jagus, tuuakse puudusena välja, et konverentsi formaat oli laste ja teismeliste jaoks **liiga kuiv**. Tulevikus kavatakse ettevõtmisega jätkata, kuid pöörata rohkem tähelepanu õpilaste kaasamisele, et neis läbi lõbusate tegevuste huvi äratada.

3.4. Potentsiaalsed projektid tulevikuks

Kui Kodavere murrakuga tegelevad organisatsioonid on oma tegevusteks enamasti PKP-st toetust saanud, siis kõigil Kodavere kultuuriga tegeleda soovijatel nii hästi pole läinud. Kuna aktiivseid inimesi on niigi vähe, siis oleks tulevikku silmas pidades kahju, kui inimene jääb negatiivse tagasisidemega üksi ega leia enda kõrvale kedagi, kes aitaks parandatud projektitaotlused edukalt lõpule viia.

Senistele tegevustele lisaks mainitakse Kodavere kultuuri toetamiseks vajalike **potentsiaalsete projektidena** järgmiseid valdkondi:

- Kodavere murrakus lauludega plaat;
- Kodavere kultuuri ja murraku koolitus õpetajatele;
- Kodavere murraku stabiilne õpetamine koolides (näiteks üks tund nädalas kolmes vanuseastmes nii, et õpetajad saaksid selle eest tasustatud);
- Kodavere-temaatilised huviringid, näiteks kokandusring;
- inventari ostmise Pala koolile ja noortekeskusele (nt rahvariiete võöd, fotoaparaadid oma projektide tegemiseks, trükised). Leitakse, et palju kasu oleks juba sellest, kui programmides oleks lubatud näiteks 10% toetuse summast kasutada inventari soetamiseks.
- Kodavere-temaatiliste töövihikute ja töölehtede väljaandmine;
- Kodavere murrakus raamatud;
- täiskasvanutele suunatud näitemängud Kodavere murrakus;
- vanematele klassidele mõeldud Kodavere-teemalised töötoad ja ekskursioonid.

3.5. Kodavere kultuuri tulevik

Kodavere pärimuskultuuri, eelkõige murraku tuleviku suhtes on inimesed ühel meelel – sellisel määral murrakut taaselustada, et ta ka uuesti aktiivsesse kasutusse tuleks, pole **puuduva keelekeskkonna** tõttu võimalik. Need, kes ise murraku toetamisega ei tegele, suhtuvad selle tulevikku pigem **skeptiliselt**:

Nad võiksid ju edasi ajada seda, aga kas rahvas jälle tuleb [kaasa]. /.../ Kui palju seda huvi jälle on? Vanad on ära surnud ja no kes seda ikka leelotab. Võrumaal on nagu see traditsioon olnud rohkem jätkusuutlik. (N, 1967, Alatskivi)

Paljud ei oska Kodavere kultuuri osas seisukohta võtta. Kodavere murrak jääb neile, kellel perekonnas selle edasikandjaid pole, kaugeks. Heal juhul teatakse, et kusagil keegi murrakuga tegeleb, kuid seda ei nähta piirkonna atraktiivse eripärana, eriti võrdluses kõrvalasuva vanausuliste kultuuriga. Seetõttu ei rõhuta ka näiteks turismivaldkonnas tegutsejad Kodavere pärimuskultuuri, vaid pigem siiski vanausulistega seonduvat, mis on mainitult juba visuaalselt kergemini hoomatav.

Samas leiab enamik, ka need, kelle suhtumine on skeptiline või äraootav, et Kodavere murrakuga seotud projektid on piirkonna eneseteadvuse kasvuks vanausuliste kultuuri kõrval väga olulised. **Murrakut peaks rohkem esile tõstma**, kuna see on hetkel veel üsna tundmatu:

Ma arvan, et see tõstab ikka mingit eneseteadvust, et me oleme Kodavere kandist pärit... /.../ Meil neid rääkijaid... vahel tundubki, et see on nii kunstlikult, kuidas me üritame seda [elavdada], aga ikkagi, see on parem kui see, kui me üldse ei tegeleks sellega. Ja kui lastega tegeleda, siis lastele hullult tegelikult meeldib. Nad võtavad nii loomulikult seda. (N, 1960, Alatskivi)

Huvi Kodavere piirkondlike eripärade vastu võib märgata laiemalt kui vaid endise kihelkonna tuumikalal. Pala, Alatskivi ja Saare valdu nähakse pigem **ühtse kultuuriruumina**. Mõne Vara vallagi inimese meelest võiks nende kandiski teadlikult tutvustada ja levitada Kodavere kultuuri, kuigi nad jäävad Kodavere kihelkonna äärealale:

Ma olen ammu mõelnud, et tuua see Kodavere seelikutriip siia sisse. See võiks joosta kuskilt värvigammast läbi. (N, 1964, Sookalduse)

Kodavere murrakus ja teistes eripärades nähakse **potentsiaalset pidepunkti enda kohalikule identiteedile**. Kui vanausulistega eestlased ei samastu, siis Kodavere murrak ning mustrid on miski,

mis tundub lähedasem ja rohkem oma. Kuigi välitööde käigus grüpiintervjuul osalenud Koosa noored (sündinud 1990–2002) oma praeguses eluetapis pärimuskultuuri ei väärtustanud, siis endid tunnetati kokku kuuluvat just Alatskivi ja Pala noortega. Nendega ka suheldakse. Ilmselt nii keeleliste kui kultuuriliste eripärade tõttu ei saada nii hästi läbi ega samastuta Varnja ja Kolkja noortega, kuigi viimased elavad lähemal.

Kodavere murrakut tutvustavad ja väärtustavad projektid on **pigem suunatud Peipsiveere rahvale sissepoole**. Kui vanausuliste traditsioone kannab selgelt väljakujunenud ja eristatav kogukond, siis Kodavere kultuuri puhul on tegemist nähtusega, mis **võib aidata tugevdada Peipsiveerel elava eesti kogukonna eneseteadvust**, keda ei seo religioossed traditsioonid või traditsioonilised elatusalad nagu sibulakasvatus. Murraku väärtustamise kaudu on võimalik luua alus kultuuriliselt eripärase ühisosa tekkeks ka piirkonna eestlaste seas ning **rõhutada seeläbi veelgi enam Peipsiveere piirkonnale iseloomulikku mitmekultuurilisust**.

4. KULTUURIMINISTEERIUMI RAHVAKULTUURI KESKUSE PEIPSIVEERE PROGRAMM

Aktiivsemad projektikirjutajad Peipsiveerel kasutavad oma tegevusele rahastuse leidmiseks erinevaid võimalikke toetusprogramme. Intervjuude käigus selgus, et **PKP-i aetakse segi nii Kultuurkapitali programmidega, KÜSKi Kohaliku Omaalgatuse Programmi kui ka Maaeluministeeriumi EAS-i poolt koordineeritud Peipsiveere programmiga.** Inimestel on keeruline meenutada, millisest programmist nad millise projekti jaoks raha on küsinud. Seetõttu lasti välitööde käigus inimestel toetuste taotlemise teemal laiemalt vestelda ega piiratud nende juttu rangelt Rahvakultuuri Keskuse programmi silmas pidades.

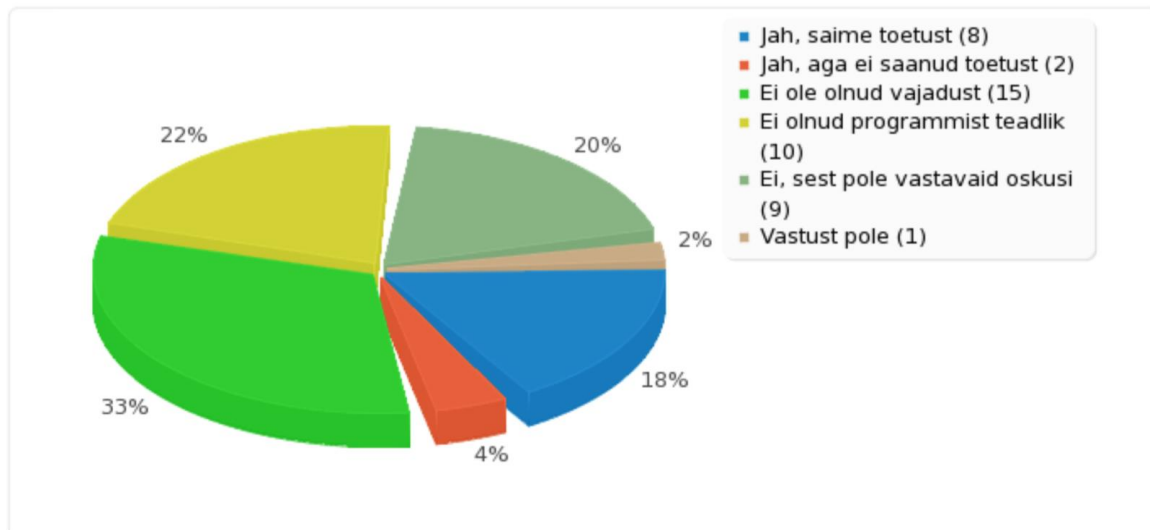
Toetuste taotlemisest rääkides mainitakse väga palju **liigset projektirahadest sõltumist**, mis omakorda toob kaasa **ebakindluse ja teadmatuse tuleviku suhtes**. Korduvalt mainitakse **vajadust stabiilsete sissetulekute järgi**. Nii need, kes ise projekte kirjutavad, kui need, kes igapäevaselt sellega ei tegele, kardavad, et hetkel piirkonnas tegutsevad aktiivsed turismi- ja kultuurielu edendajad väsivad projektide kirjutamisest, kindlustunde puudumisest ning lahkuvad. Palju kasutatakse projektimajanduse süsteemist rääkides väljendeid **“õhinapõhisus”** ning **“entusiasmi pealt tegutsemine”**.

Me töötame 80 protsenti entusiasmil. Kõik on sellega rahul, kõigile meeldib, et midagi on. Aga keegi ei mõtle selle peale, et need inimesed peavad ka kuidagi elama. /.../ Projektides ei ole ette nähtud entusiastti töötasu. Ja mina pean seda ebaõiglaseks. Entusiast töötab ametnikust kaks-kolm korda rohkem ja ei saa selle eest midagi. See ei ole õiglane. (M, 1957, Mustvee)

Samas ei nähta sellele olukorrale ka lihtsat lahendust ning ollakse siiski **väga tänulikud toetuste olemasolu eest**.

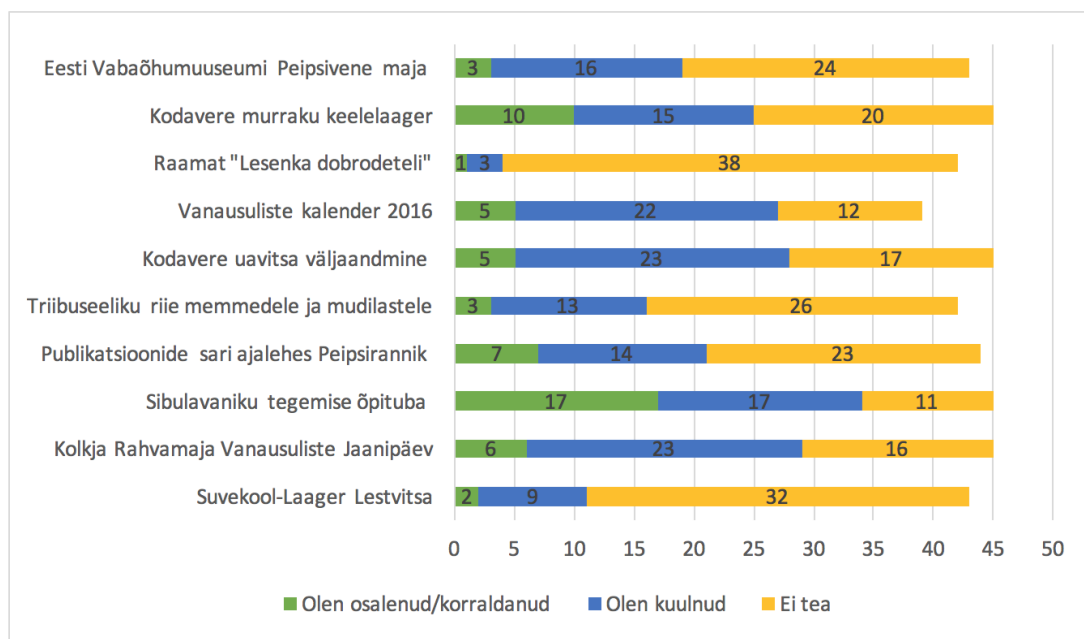
4.1. Tuntus

PKP on **tuntud kultuuriprojektide kirjutajate ja kohaliku omavalitsuse töötajate seas**. Nemad teavad programmi eesmärgi, taotlemisvõimalusi ning tähtaegu hästi. Samas, nagu varem ka mainitud, on projektikirjutajate ring väike ning **paljudel piirkonnas elavatel inimestel pole olnud vajadust või julgust protsessi ette võtta**.



Graafik 2: Kas olete ise või on teie organisatsioon taotlenud Rahvakultuuri Keskuse Peipsiveere Kultuuriprogrammist toetust?

Konkreetsete ürituste tuntust kaardistades ilmneb sarnaselt programmidokumendile, et PKP on **suunatud ennekõike väiksematele kultuurigruppidele**, kes vastastikku üksteise üritusi märkimisväärselt ei tea. Kõige rohkem teatakse **suursündmuste ajal** asetleidvaid Peipsiveere kultuuriga seotud tegevusi (nt sibulavaniku õpetamise õpituba Kalevipoja Kala- ja Veefestivalil, Kolkja rahvamaja vanausuliste jaanipäev) ja **laiemat huviliste hulka kaasavaid ettevõtmisi** (Kodavere uavitsa väljaandmine, vanausuliste kalender).



Graafik 3: Milliseid Rahvakultuuri Keskuse Peipsiveere Kultuuriprogrammi poolt rahastatud üritusi teate?

Väiksemahulised projektid on tundmatud. Inimesed **ei tea enamikke hiljuti ilmunud raamatuid ega filme**, mida võib seletada ka sellega, et need pole veel lihtsalt jõudnud kogukonnas levida. Samuti pole kohalike jaoks oluline millise rahastusmeetme toel parasjagu mõni taidlusrühm endale

rahvariided sai. Rahvariiede soetamist toetavad erinevad rahastajad ning mõnikord isegi erasponsorid, mistõttu ei pruugi küsitluse vastused peegeldada teadmisi ainuüksi PKP-i kohta.

Läbi viidud intervjuud näitasid sedagi, et **taotlejad isegi ei tea teisi projekte**, millele PKP on raha eraldanud. Siinkohal oleks **üksjagu tegevusruumi programmist rahastatud projektide põhjalikumaks kajastamiseks** ning laiemalt nende **nähtavamaks muutmiseks**.

4.2. PKP tugevused

Projektkirjutajad tõid PKP-ga seondult esile järgmiseid plusse:

1. Suhteliselt **lihtne taotlemise ja aruandluse protsess**. PKP taotlus on informantide sõnul sarnane Eesti Kultuurkapitali taotlustega, kuid lihtsam:

Seal ei pea hulluks minema. Seal on, et mida mul on vaja, milleks mul on vaja, lihtsalt ja loogiliselt. Ja seal komisjonis on ka sellised inimesed, kes seda kohalikku olu tunnevad ja saavad aru, et seda on tõesti vaja ja on see asi tehtud. Ja aruandlus on samamoodi. (N, 1966, Alatskivi)

2. Komisjoni ning Rahvakultuuri Keskuse töötajate **abivalmidus**: mitmed informandid mainivad, et neil on olnud hea kogemus Rahvakultuuri Keskusega suhtlemisel kui projektis on vaja midagi täpsustada või muuta.
3. Oluline **valdkond**, mida toetada – **pärimuskultuuri** nähakse kohaliku identiteedi alustalana.

4.3. PKP arenguvõimalused

Nagu peatüki algul mainitud, aetakse PKP-i segi teiste rahastusmeetmetega. On tõenäoline, et vastajatel on intervjuusituatsioonis raske kohe meenutada, mis on ühe või teise programmi erisused ning seetõttu käivad ka alljärgnevad arvamused kohati üldiselt projektimajanduse, mitte niivõrd PKP-i kohta.

Taotluse koostamine

Omafinantseeringu nõuet peaks jätkuvalt hoidma võimalikult madalana. Kohalikes kultuuriorganisatsioonides tekitab omafinantseeringu leidmine suuri raskusi. See on eriti raske algajate projektkirjutajate jaoks, kel pole veel kohalike omavalitsustega häid sidemeid ning samuti ei osata pöörduda kohalike ettevõtjate poole. Mõnedes piirkondades viimaseid peaaegu polegi või pole neil võimalusi kultuuri panustada.

Liialt aega ja vaeva nõuavad hinnapakkumiste küsimised. Samuti toovad mitmed informandid välja, et odavaima hinna eelistamine ei ole nende olukorras kõige mõttekam. Lisaks hinnale võiks arvestada ka teenusepakkuja asukohta, näiteks võiks olla võimalus tellida teenuseid just kohalikelt ettevõtelt ning toetada seeläbi piirkonna inimesi.

Kui ma juba leian firma, kellega ma tahan koostööd teha, kes õmbleks mulle rahvarõivad, siis milleks mulle on neid teisi vaja. Esiteks ma valin kedagi, keda ma saan projekti kaudu aidata, näiteks mõni kohalik õmbleja, kellel ei ole tellimusi ja vajab raha. Miks ma pean kedagi Tartust firmast tellima. (N, 1968, Kükita, vanausuline)

Samuti häirib inimesi projektitaotluste esitamise ning rahastusotsustest teatamise vahele jääv liiga pikk aeg. Projektivoorud võiksid käia kiiremini, nii et vajadusel saaks organisatsioon raha taotleda ka mujalt.

Kohati on nii õudne, me täidame mingeid pabereid, saadame kuskile, me ootame, meil ei tule vastust, siis me võtame jälle selle aja, et küsida, kas me saame vastuse või ei saa, siis öeldakse, et aga juba kaks nädalat tagasi oleksite pidanud seda asja tegema. Et oma muud tööd, et meie ise elus püsiksime, peame me tegema iga päev ju tööd. Aga me ei tee sellist tööd, et me läheme kindlal ajal tööle, tuleme kindlal ajal ära, et meil on see kindel palk, et me võime endale lubada aja voolamist. Me ei saa, meil on iga minut täidetud tööga ja meie sissetulek sõltub sellest kogu aeg. Ja kui me nüüd mõne institutsiooni peale kulutame rohkem aega, aga see sissetulek pidurdub samal ajal, siis me oleme hädas tegelikult (N, 1973, Varnja)

Keel

Taotlust ei saa esitada vene keeles ja see tekitab kohati inimeste jaoks probleeme. Keelt otsesõnu takistusena küll ei mainita, sest üldjuhul leitakse keegi, kes oskab eesti keeles projekte kirjutada. See aga eeldab vastastikku teenete küsimist ning lisaaega, et leida projektikirjutamisel abi. **Venekeelse info laialdasem jagamine erinevates kommunikatsioonikanalites ja vene keeles taotluse esitamise võimalus annaks inimestele projektikirjutamise osas enesekindlust ja suurendaks potentsiaalsete taotlejate hulka.**

Toetuste suurus

Teiste programmidega võrreldes on PKP-i toetused väikesed. Leitakse, et need on piisavad vaid mõne ühekordse ürituse läbiviimiseks või trükise väljaandmiseks. **Samuti on probleemiks vaid osaline rahastamisotsus**, mis ei võimalda teha üritust kavandatud mahus ja viisil (nt õpitoad Kalevipoja Kala- ja Veefestivalil). Mitmetel juhtudel on kohalikud kultuuriinimesed omasõnutsi lisanud puuduva summa projekti ise, sealjuures toonitades, et nad niigi maksavad korraldatud üritustele peale.

Kulukategooriad

Projektikirjutajad ja üritustekorraldajad tunnevad puudust mitmetest abikõlblikest kategooriatest, mis praegu nende sõnul toetuse alla ei lähe ning mis tuleb organisatsioonil ise kinni maksta:

1. **Toitlustus** – korduvalt rõhutatakse, et Peipsiveere traditsioonide järgi käib toidutegemine ja pakkumine iga ürituse juurde. Külalised ootavad suupistetelauda igalt esitluselt, avamiselt. Lisaks ei võimalda praegune olukord pöörata tähelepanu piirkonnale iseloomuliku toidukultuuri edendamisele.

Meil on kombeks, et kui sa mingit üritust korraldad, peab olema laud kaetud. Pirukad, samovaritee, maiustused lastele. Praegusel ajal seda ei saa väikeste asjadega osta. Mida sa 20€ eest ostad? Toit on ka traditsioon. (N, 1956, Varnja, vanausuline)

2. **Projektijuhi tasu** – projekti kirjutamine ning läbiviimine on raske ja ajakulukas töö, mis võiks olla tasustatud. Praegusel juhul toetuvad üritused ja algatused üksikisiku initsiatiivile ning lõppevad kultuurikorraldaja väsimise järel. Selline mudel pole jätkusuutlik.
3. **Lisakulud** (kommunaal- ja sidekulud) – mitmetel juhtudel toimuvad üritused eraruumides. Sellisel juhul jäävad ürituse korraldamisega kaasnenud vee- ja elektrikulud kulutšekkide puudumisel projektijuhi enda kanda. Sama kehtib sidekulude puhul, mis on projekti korraldamisel vältimatud. Olukorra lahendaks “muude kulude” lahter, mis võiks olla näiteks kuni 10% kogu projekti üldeelarvest ja mida poleks vaja kuludokumentidega tõestada.
4. **Ehitusega seotud kulude kompenseerimine** – paljudel juhtudel on kultuuriorganisatsioonide ruumid väga viletsas korras või puuduvad need hoopis.
5. **Stabiilne tegevustoetus** rahvamajadele ja teistele kultuuriorganisatsioonidele.

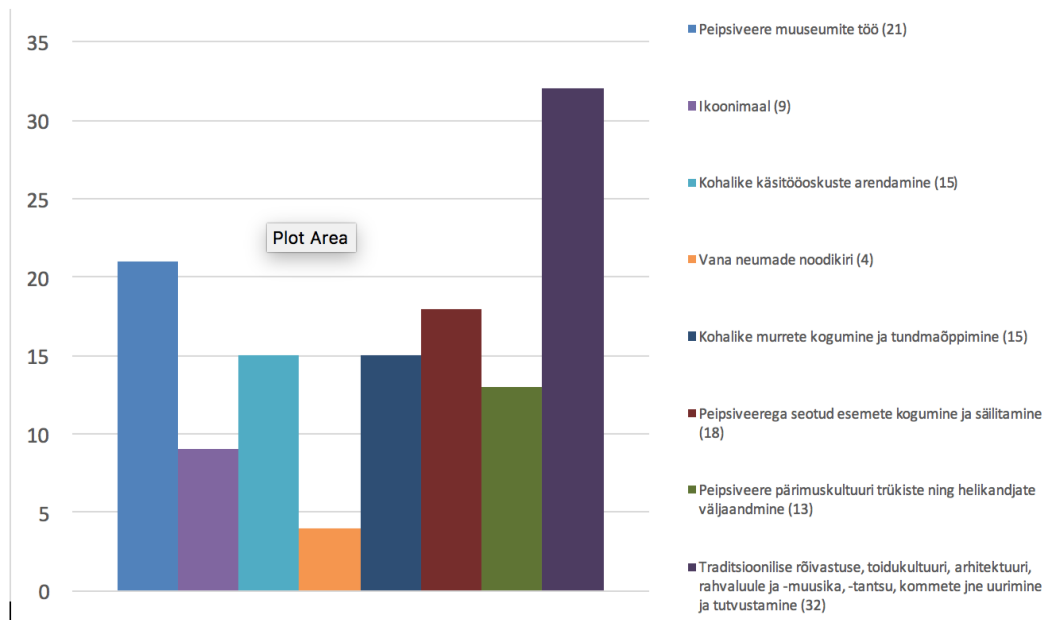
Kultuuriministeeriumil oleks vaja programmi, kus oleks võimalik kõigil tegutsevatel kultuurimajadel näiteks mingisuguseid stipendiume taotleda. (M, 1952, Pala)

6. **Ekspertide kaasamise palgafond.**
7. **Huviringide toetus** – puudus on nii ruumidest kui ka juhendajatasust.
8. **Väliskülaliste ööbimine, toidlustus ja transport.**
9. **Kommunikatsiooni- ja reklaamitegevuste toetus.**
10. **Auhinnafond ja meened.**

Nad ei rahasta ööbimist, toidlustust, auhindasid üldse, see on ju suur osa. Kui sa teed näiteks raamatuesitluse, sa ei saa ühtegi lille ega diplomit. Sa ei saa kohvilauda, mitte midagi. (N,1980, Kasepää)

Toetatavad valdkonnad

Projektkirjutajad on PKP-i eest tänulikud ning rõhutatakse, et just sellist meedet on vaja ning programmidokumendis äratoodud valdkonnad vajavad tõepoolest toetust.



Graafik 4: Mida peaks Rahvakultuuri Keskuse Peipsiveere Kultuuriprogrammist toetama? (Võimalik oli valida etteantud valdkondadest kolm olulisimat.)

Kõige olulisemaks PKP-i valdkonnas peetakse kohalike traditsioonide uurimist ja tutvustamist. Siia ritta võiks välitööde kogemuse põhjal lisada ka säilitamise. Piirkonnas elavad inimesed leiavad, et tõenäoliselt on nii Kodavere kui ka vanausuliste kultuure endisel moel raske taaselustada või jätkuvalt sama aktiivsena hoida, mistõttu oleks vaja videoid, helikandjaid, fotoprojekte tänase kultuuri jäädvustamiseks:

Tulevastele põlvedele tuleks kindlasti jäädvustada vanausuliste kultuuri ja kombeid, intervjuude ja video vormis. /.../ Kirikus on väga palju põnevaid esemeid ja kultuuriväärtusi, aga kui aegade jooksul midagi ei juhtu, siis ilmselt kirikusse tulebki muuseum, sest käijad on nii eakad ja noori ei tule suurt peale. (M, 1955, Kasepää)

Kuigi ankeedivastustes jäid **ikoonimaal ja noodikiri** PKP-i meetmest toetamise olulisuse reas viimasteks, seletub see pigem valdkondade spetsiifilisusega, millega tunneb end seotuna **väiksem sihtrühm** ning uurijate poolt peale pandud valiku tingimustes on neist lihtsam mööda vaadata.

Arvamused teiste valdkondade toetamise vahel jagunesid üldjoontes võrdselt, natuke rohkem poolehoidu pälvis tegevustest **piirkonna muuseumite töö toetamine ja arendamine**.

Mitmetest intervjuudest jäi kõlama mõte, et **kultuuri ei tohiks konserveerida ega anda noortele edasi vaid vanas vormis**. Kultuur peaks oma elujõulisuse saama just läbi muutuste ning olema pidevas uuendusprotsessis. **Traditsioonide uues võtmes avaldumisi ning tänapäevaseid kohalikke kultuuriilminguid oleks otstarbekas toetada ka noorte tähelepanu haaramise ja neis huvi tekitamise potentsiaali silmas pidades**.

Ei tohi olla ainult minevikuline, muidu kui programm lõppeb, lõppevad ka tegevused. Ja tegelikult, noh see, mida täna toetab nagu Peipsiveere kultuuriprogramm, tegelt see toetab nagu muuseumit. See toetab seda, et säilitamist, talletamist. Keegi kuskil koob nagu edasi, keegi kuskil püüab vanamoodsate riistadega kalu, keegi vanamoodsal moel harib põldu, aga see ei ole tegelt

jatkusuutlik, see toimib nii kaua, kuni see toetus on peal. Nii kui toetus lõppeb, siis tegelt see tegevus nagu lõppeb. (M, 1967, Varnja)

Aruandlus

Aruandlusprotsessi peetakse igati mõistlikuks ning teiste rahastusmeetmetega võrreldes isegi lihtsaks. See võiks kindlasti samamoodi ka jääda.

Ühel juhul toodi välja, et projektist saadud toetuse jäägi tagastamine on tülikas. Juhul kui jääk on vaid sentides või paari euro suurune, moodustab ülekandetasu olulise osa tagastusest. Selle vältimiseks võiks olla seatud piirmäär, alla mille pole vaja jääki tagastada. Põhimõtteliselt on tegemist sama tüüpi probleemiga nagu kulutšekkidega katmata lisakulud (kommunaal- ja sidekulud), mida oleks võimalik lahendada projekti eelarve suhtes üldise 5–10% suuruse “muude kulude” lahtri sisseviimisega.

Kommunikatsioon

Senisest veelgi **enam tuleks panustada programmi tegevuste kommunikatsiooni** nii Rahvakultuuri Keskuse kui ka kohalike organisatsioonide tasandil. Mitmetel juhtudel selgus, et toimunud üritustest, aktsioonidest või algatustest oleksid inimesed hea meelega osa võtnud, aga kahjuks nendest lihtsalt ei teatud.

Nii sellest, et PKP-i **aetakse väga sageli segi teiste toetusprogrammidega** kui sellest, et igapäevaselt kultuurivaldkonna projektidega mitte tegelevad inimesed ei tunne PKP-d, võib järeldada, et kommunikatsiooni suunal oleks vaja tulevikus rohkem tööd teha. Programmi infopäevi küll mainitakse, aga lisatakse, et neid võiks olla veelgi enam. Samuti võiks programmi mainida sagedamini ajalehes Peipsirannik.

Paljudel inimestel pole igapäevaselt internetikasutamise võimalust, mistõttu jääb osal potentsiaalsest sihtrühmast info saamata. Seetõttu **võiks info programmi kohta levida lisaks internetile ka posti teel.** Posti teel soovitatakse levitada infot nii eesti kui vene keeles. See julgustaks ka vene keelt kõnelevat elanikkonda rohkem programmis osalema.

Laiemalt erinevate toetusprogrammide info kättesaadavusest rääkides tuuakse välja, et kõikide programmide info võiks koonduda internetis ühte andmebaasi. Näiteks võiks olla internetilehekül, kus oleksid jooksvalt näha nii erinevad programmid (Peipsiveere Kultuuriprogramm, Eesti Kultuurkapital, Hasartmängumaksu Nõukogu, Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus jt) kui hetkel avatud taotlusvoorud.

Väljastpoolt tulnud kultuurikorraldajate rahastamine

Kuna paljud kultuurielu eestvedajad pole mitmendat põlve Peipsiveere kohalikud, kerkib üles küsimus, kas nende tegevus kuulub pärimuskultuuri valdkonda ning kas seda peaks PKP-st toetama.

Kultuur, sealhulgas pärimuskultuur, pole staatiline ja fikseeritud, vaid pidevalt muutuv, mistõttu ei peaks projektide rahastamisel tegema otsuseid lähtuvalt taotleja päritolust, vaid pigem motivatsioonist ja potentsiaalist.

Et tegelikult, kui jälle nüüd mõelda, et noh kui sa annad nagu sellise kaasaegse vungi juurde sellele asjale, siis on võib-olla lootust, et kuskil mõni tipprestoran ostabki siit talust kogu sibulatoodangu ära ja paneb selle menüüsse, kui seal midagi nii põnevat välja kukub. See võib nagu hoopis paremini elavdada seda kohalikku eluolu kui see, et me toetame jälle nii-öelda nagu muuseumiprojekte. (M 1967, Varnja)

Väljastpoolt tulijaid, kes toovad oma tegevusega piirkonda uusi inimesi, teadmiseid, oskuseid ja tegevusi, hinnatakse enamasti kõrgelt ning vastasseis "uue" ja "vana" olija vahel on pea märkamatu.

See on väga tänuväärne töö, mida Ambulartoorium ja Voronja galerii teevad. Nad lisavad siia sellist vürtsi või tordi peale kirssi ja neil on nagu teadmised ja oskused ja kõrvaltvaataja pilk, et mis on siis oluline ja eriline ja kuidas inimesed piirkonda saada. (N,1960, Alatskivi)

Levinuim on arvamus, et **toetada võiks kõiki, kes piirkonna elavdamise heaks midagi teha soovivad.**

KOKKUVÕTE

Kultuuriministeeriumi Rahvakultuuri Keskuse Peipsiveere programm (PKP) toetab piirkonnas väga oluliseks peetavat pärimuskultuuri valdkonda ning selle mõju piirkonnas on tajutav. Samas programmi kaaseesmärgiks seatud piirkonna sotsiaalse ja majandusliku arengu toetamiseks jäävad toetusvahendid väheks. Olles tõmbekeskustest eemal, kannatab piirkond kõigi ääremaastumise tunnuste all, millest pärimuskultuuri edasikandumise seisukohalt on olulisim tööealiste inimeste mujale suundumine. Täiskasvanutega koos liiguvad piirkonnast minema ka lapsed ning järgi jääb vananev elanikkond.

Töökohtade ja tööealise elanikkonna vähesus piirkonnas ning riigi keskmisest madalamad palgad tähendavad üksiti sedagi, et omavalitsuste tulubaas ja eelarved on väikesed ning neis tingimustes tikub kultuurivaldkond olema esimene, mille pealt kokku hoida. Seetõttu on kultuurimajad, rahvamajad ja muuseumid alarahastatud. Tihtipeale puudub stabiilne tegevustoetus, mistõttu pole organisatsioonide töö järjepidev. Samas ilmnes uurimust läbi viies selge tendents, et stabiilsema rahastusega asutused suudavad teha aktiivsemalt teiste asutustega koostööd, planeerida paremini oma tegevusi ning olla ka laiemas plaanis nähtavad. Ühtlasi on just need aktiivsed ja järjepidevusega asutused teistele nõuandjaks ning partneriteks, kelle poole pöörduakse ka juhul, kui endil on soov midagi korraldada. Eriti paistab selles rollis silma Liivi Muuseum, mille juht võrdles end ka ise staabiga, kuhu jookseb kokku info Kodavere kultuuri küsimustes. Sellist n-ö staabi rolli võivad kanda ka vallavalitsuste töötajad ning nii mõnegi vallaga ongi hea koostöö projektide kirjutamise abistamisel.

Hetkel on kultuurielu eestvedamine peamiselt ohinapõhine, mis takistab järjepidevuse hoidmist ning algatused hääbuvad korraldajate väsides. Kultuurivaldkonnas on puudus stabiilsest ning pikaajalisest rahastusest, mis tagaks korralikud tegutsemisruumid, tegevuste toimumise ja kultuuritöötaja palga. Sellest johtuvalt on ka eri asutuste omavaheline koostöö vähene – näiteks muuseumite ja koolide vahel. Ometi on just noortele suunatud ettevõtmised need, mida pärimuskultuuri kestmiseks kõige olulisemadena näevad nii vanausulised kui Kodavere kultuuri kandjad. On küll üksikuid projekte (nt Liivi Muuseumi, Alatskivi lossi ja Looduskeskuse ühine haridusprogramm), kuid eraldi muuseumihariduse võimalus muuseumite juures puudub. Koolid oleksid seesuguse koostöö suhtes positiivselt meelestatud.

Noortele pärimuskultuuri tutvustamise juures on oluline mõelda sellele, kuidas muuta see võimalikult kaasavaks ja huvitavaks. Siin oleks hea võimalus nii õpetajatele kui muuseumitöötajatele koolituste pakkumiseks, et nad oskaksid pärimuse temaatikat kaasahaaravamal viisil edasi anda. Samuti tuleks kasuks teiste piirkondade kultuuripärandi ja murdekeele õpetamise kogemusest õppimine. Isegi kui üksikute algatuste (nt Kodavere aabitsa) puhul on eeskujuks võetud Võru ja Kihnu piirkonna kogemused, puudub süstemaatiline koostöö.

Kõik noorte kohta sõna võtavad informandid rõhutasid, et kultuur, mida lastele õpetatakse, peab olema elujõuline, mitte konserveeritud. Ei tasu edasi anda vaid ajalugu ja eelnevate põlvkondade traditsioone, pigem tuleb pärimuskultuuri näidata huvitavana, et neil tekiks soov sellega samastuda. Pelga vana kopeerimise asemel tuleks noori õpetada traditsioonide põhjal omaenda kultuuri arendama. Kultuur peaks oma elujõulisuse saama just läbi muutuste ning olema pidevas uuendusprotsessis.

Küsimus tasakaalu leidmisest minevikku-suunatuse ja kaasaja vahel on kultuuripärandi temaatika vältimatu kaasaanne. Oluline on see mainitult noorte kaasamiseks, aga sama küsimuse ees seisab ka vanausuliste kogukond. Kogukonda lõhestab arvamus sellest, mil määral avada oma kultuuri võõrastele. Ühelt poolt ollakse tänulikud, et neid on märgatud, teisalt kardetakse muutumist muuseumiks.

Kultuuri elujõulisuse-arenemisega seondub tihedalt ka n-ö uute ja vanade olijate küsimus. Piirkonna kultuurielu edendajateks on Peipsiveerel sageli väljastpoolt sissetulnud inimesed, kes pole otsesed kohaliku pärimuskultuuri kandjad, vaid pigem selle vahendajad ja kommunikeerijad. Nende veidi hübriidsete kultuuriprojektide rolli nähakse Peipsiveere kultuurielu jätkusuutlikkuse perspektiivist olulisena.

Kultuurivaldkonna alarahastust aitavad mõnevõrra ületada erinevad programmimeetmed. Kasutatakse mitmesuguseid meetmeid (nt Kultuurkapital, KÜSKi Kohaliku Omaalgatuse Programm, Maaeluministeeriumi EAS-i poolt koordineeritud Peipsiveere programm), mida õigupoolest üksteisest väga ei eristata. On kujunenud mõned projektkirjutajad, kes valdkonnas orienteeruvad, kuid üksikul aktiivsel inimesel on küllalt raske tugivõrgustiku olemasoluta projektimajandusse siseneda. Seda nii ajakulu mõttes info leidmisel erinevate meetmete poolt rahastatavate tegevuste ja taotluste tähtaegade kohta kui ka omafinantseeringu leidmiseks.

Elu edenemine sõltub paljuski kogukonnaliidrite ja kultuurielu eestvedajate koostööst vallavalitsustega, mis reaalsuses taandub isikutevahelistele suhetele. Algatuste vallapoolne kaasfinantseerimine võib sõltuda nii isikupõhistest eelistustest kui väljakujunenud põhimõtetest. Nii mitmegi valla puhul heideti nende juhtidele ette ükskõikset suhtumist kultuuri või ka võimetust näha pärandturismiarendamises perspektiivi. Neil juhtudel jäävad ka võimalikud algatused soiku.

Pärimuskultuuri nähakse vajaliku ja olulisena ning tuuakse esile, et kõiki praegu PKP tekstis loetletud tegevusi peaks toetama. On ka omapoolseid täiendusi (raportis alapeatükid 2.5 ja 3.4). Peipsiveerele omapärase vanausuliste kultuuri kõrval peaks kindlasti edasi toetama Kodavere kultuuri edendamiseks vajalikke projekte. Kui vanausulistel on juba olemas toimiv kogukond, siis Kodavere kultuur on inimesi ühendava identiteedimarkerina hakanud vaikselt toimima alles viimasel paaril aastal. Paljud Peipsiveere eestlased näevad just Kodavere kultuuris potentsiaalset alust veelgi tugevama ühisosa tekkeks, mis aitaks ka Peipsiveere eesti noortel tunnetada tugevamat seotust kodukohaga.

PKP dokumendis loetletud tegevusi nähakse ennekõike mõnele väiksele sihtrühmale suunatud tegemistena. Kultuuriüritustel läbiviidud vaatlustest tuli hästi esile, et kõige populaarsemad üritused piirkonnas on ikkagi aastavahetuse- ja jaanipäevapeod ja laadad, pärimuskultuuriga seotud tegevuste huvilisi on palju vähem. Sama tulemust kinnitasid küsitluse vastused, kus enamasti ei teata neid PKP-st toetust saanud tegevusi, mis ei toimu inimeste vahetus läheduses ega kaasa nende pereliikmeid. Osaliselt viitab see puudulikule teavitustööle (nii mitmelgi juhul kinnitati tagantjärele oma huvi osaleda), teisalt on see juba PKP-i sisse kirjutatud olemuslik vastuolu. PKP poolt toetatav ongi väikese sihtrühma keskne, kel on raske taotleda raha teistest taotlusvoorudest.

PKP-ga seonduvaid seisukohti on detailsemalt kirjeldatud raporti 4. peatükis. Programmi jätkumine on väga oodatud, kuna tal on oma eelmainitud nišš täita. Põhjalikke muudatusi ei oodata kui ehk projekti eelarve suhtes üldise 5–10% suuruse “muude kulude” lahtri sisseviimist, mille alla saaks arvata kulutšekkidega halvasti kaetavad, aga ürituse toimumise seisukohalt vajalikud kulud (nt kommunaal- ja sidekulud). Programmi mõju aitaks laiendada parem kommunikatsioon. Teavitustöö võiks lisaks internetile toimuda ka paberkanalitel ning nii eesti kui vene keeles. See julgustaks vene keelt kõnelevat elanikkonda rohkem osalema.

Piirkonna kultuurielu eestvedamise võtmeküsimuseks on siiski stabiilsete toetustegevuste leidmine, mis võimaldaks väljuda õhinapõhisusest ning kujundada välja n-ö staapide võrgustiku, mis suudaks koostööd teha nii isekeskis kui teiste asutustega, olla kontaktpunktiks ja järjepidevuse hoidjaks.